

Uvod v zgodovino političnih idej

1. Odnos do zgodovine političnih idej:

se je gradil na slovenskem do stopnje, so smo na akademski ravni leta 1959 dobili prvo knjigo Jožeta Goričarja z naslovom Oris zgodovine političnih teorij. Politična misel je teoretična in ideološka projekcija stanja, ki jo je možno zaslediti v stvarnosti zgodovine.

2. Dobe in obdobja:

Zgodovina proti ideologiji: zgodovina je politični konsenz dobe tem, kaj postaviti v temelje da bi lažje realizirali neko zastavljeno smer, razumevanje in občutenje dejstev pa se odvijajo s posredovanjem političnega konsenza, ni samo poročanje o preteklosti, temveč tudi zagovor veljavnosti filozofske konceptualizacije sveta. Ideologija je določen pogled na zgodovino, ki se v realnem še vedno odvija. V nekaterih zgotovitvah političnih razmerij lahko trajajo samo nekaj let, v drugih pa takšen pogled prevlada in postane vladajoč, ter načrtno piše ali uporablja zgodovino za legitimiranje svoje politične države.

3. **Zgodovinska dogajanja** so predstavljena različno: skozi več dob (zlata, srebrna, bakrena), biblijsko, atensko, itd. če pa upoštevamo moralno skupnost, je politična kultura moderne države v stanju nedoletnosti v primerjavi z antično in nobena država ni dosegla večje stopnje svobode in enakosti, kot atenska. Opora na antično in rimsko misel se je moderni kazala kot najboljša popotnica za doseganje civilizacijskih ciljev. Za **Machiavellija** (15., 16. stoletje) je zgodovina arzenal izkušenj s katerim utemeljujemo pravilnost odločitev. **Jean Baptiste Vico** je videl zgodovinska dogajanja v ponavljajočih se ciklih treh različnih dob – božanske, heroične, človeške. Ideja o družbenem razvoju pri nje zamenja do tedaj vladajočo predstavo družbe kot statične, negibljive in nespremenljive. **Adam Smith** razlaga različne dobe glede na razlike v načinu proizvodnje in našteva 4 dobe: lov in ribolov, pastirstvo, poljedelstvo in doba trgovine. **Adam Ferguson** je izhajal iz delitve na divjaštvo in barbarizem ter civilizacijo, **Condorcet** pa je zgodovino delil na tri obdobja:

- od mračnega primitivizma do nastanka jezika
- od nastanka jezika do nastanka pisave
- vse ostalo

4. Pristopi in metode:

4.1 Naslonitev na Hegla:

koncept celote je pri Kantu še naslonjen na naravo, s Heglom pa gre čez naravo, tudi v državo kot dejanskost konkretne svobode. Hegel trdi da je v znanosti vsebina bistveno vezana na obliko, ko resnica dobi obliko se usposobi za svobodno mišljenje. Plitkost mišljenja je zgrajena na domnevi, da resničnega ne moremo spoznati. Znanost o državi ima samo ta namen, da razume in pokaže države kot nekaj, kar je v sebi umno, spoznati jo mora takšno kakršna je. Zgodovina filozofije pokaže, kako ta vsebina pripada filozofiji kot znanosti. Po vsebini vsekakor pripada politologiji in mora biti obravnavana kot politična znanost. Heglovo klasifikacijo pristopov na področju zgodovine filozofije lahko uporabljamo tudi na področju zgodovine političnih idej, gre za 3 prevladujoče pristope:

- ZPI kot zaloga mnenj: politična ideja ni mnenje, takoj ko nekdo v politični ideji vidi mnenje, vemo da ne pozna politologije in bistvenega mišljenja nasploh
- Dokazovanje nepomembnosti PI in politike na osnovi ZPI
- Pojasnjevanje različnosti političnih idej: za začetek političnih idej oziroma filozofije je nujno, da e mišljenje osamosvoji tistega kar je naravno.

Hegel je legitimiranje z naravi zamenjal z legitimiranjem s politiko, z državo.

4.2 Marksizem:

Marksizem je dobil ime po nemškem mislecu **Karlu Marxu** (1818-1883) in predstavlja smer v filozofiji, ki izhaja iz njegovih razmišljanj. Vključuje specifično razumevanje človeka, družbe in zgodovine. Marksizem sebe v najširšem smislu razume kot misel, ki na prvo mesto postavlja pravico in svobodo, da človek uresniči vse svoje zmožnosti. Vključuje tako **filozofsko vedenje** kot **politično ekonomijo**, **sociologijo** in **materialistični** pogled na vse pojave v **naravi** in družbi. S celovitostjo pogledov predstavlja **svetovni nazor**. Umestimo ga lahko tudi kot politično **doktrino**, ne nazadnje v

»Filozofi so svet samo različno interpretirali; gre pa zato, da ga spremenimo«.

Marksistična misel je postala doktrina večine političnih strank, ki so zagovarjale interese delavstva oziroma proletariata. Prva politična stranka, ki je prevzela njegove podmene, je bila nemška socialno demokratska stranka, ki je marksizem prevzela proti koncu 19. stoletja. Toda politični program so kmalu prilagodili v skladu z revizionističnimi tendencami, tako da čista marksistična misel kmalu izgine iz političnega prostora. Iz nje sicer izhajajo komunistične stranke, toda marksizma in komunizma ne moremo povsem izenačevati. Marksizem oziroma materialistična dialektika, kakor jo je mogoče poimenovati, sloni na temeljnem pojmu »praksa«, ki pomeni zavedno spreminjanje sveta. Vse, kar naj bi nam bilo dano, sta zgodovina in naše izkušnje, ki naj bi se prenašale iz roda v rod. Ta del marksizma je poimenovan tudi zgodovinski materializem. Marx je v svojih delih izražal ideje, da se zasebna lastnina ukine in da se združuje humanizem s komunizmom.

Marx je v predgovoru k delu H kritiki politične ekonomije predstavil svoj pogled na družbo. Med drugim je zapisal, da je družba zgrajena na ekonomskih temeljih, na kateri stoji politična in pravna nadgradnja oziroma *super-struktura*, ki ji ustrezajo oblike družbene misli. Marx vir družbenih sprememb vidi v preoblikovanju ekonomskih odnosov, ki so rezultat razvoja produkcijskih sil.

4.3 Hermenevtika (iz besede tolmačiti besedila):

Kot metodološki postopek odkrivanja pomena; nastane v novem veku in se je nanašal na iskanje podobnosti pozitivnih znakov. V 18. stoletju avtor postane ključen za definiranje teksta ali umetniškega dela in njegovega pomena. Hermenevtični krog je postopek odkrivanja pomena oziroma razlaganje neke izjave politične ideje ali namena, je krožno približevanje pomenu izjave. Razumevanje se namreč giblje od celote k posameznemu delu in nazaj k celoti, cilj je poskus razjasnitve namena avtorja in njegove ideje. Kritična hermenevtika se lahko začne šele tam, ko spoznamo da je zanikanje vseh predsodkov ravno tako samo bitka za priznanje vladajoče ideologije. Naloga hermenevtičnega raziskovanja je, da ozavesti lastna predvidevanja, pred-mnenja, predsodke, ter se na ta način približa razumevanju besedila, ta pa se mora gibati v področju smiselnega. Razumevanje je mišljena kot dejavnost temeljnega pomena za človeško bivanje. Pri vsem tem je posebej pomemben dostop do politične realnosti. Samo ukana analitičnega uma je, da dva zgodovinska horizonta vidi kot dve ločeni, zaprti entiteti.

Najpomembnejši **cilj zgodovinskega vedenja** ni vedenje o preteklosti, pač pa razumevanje sedanjosti. Namen zgodovine je torej rekonstrukcija pretekle misli s sedanjo mislijo. Preteklost je pogoj za sedanjost v zgodovini, ne pa tudi v naravi, zato je zgodovina usmerjena v sedanjost. Preteklost živi v sedanjosti predvsem z določanjem okvirov verjetnega. Naloga hermenevtične interpretacije ni iskanje ene in edine resnice, pač pa podati eno izmed možnih interpretacij.

S hermenevtiko lahko odkrijemo samo del zgodbe, oziroma tisti del diskurza ki se sprašuje o tem kaj je kdo rekel in zakaj je to rekel in kakšen je bil njegov namen znotraj konvencionalnih pravil oblikovanja znanja. Hermenevtika na splošno ne posega v pravila oblikovanja diskurza.

4.4 Konvencionalisti in kontekstualisti

Pristopi cambriške šole k oblikovanju političnih idej se razlikujejo glede na vir perspektive: njihove predstavnike označujemo kot konvencionaliste, kontekstualiste in biografiste.

Skinnerja in njegove učence prištevamo med **konvencionaliste**, ker zagovarjajo tezo, da če hočemo razumeti politične ideje, jih moramo preučevati znotraj konvencij/debat časa njihovega nastanka. Pocock in kontekstualisti trdijo, da so paradigme tiste, ki določajo avtorjeve namene in da se vsako znanje lahko giblje samo znotraj teh paradigem. Dunn in biografisti pa trdijo, da so za razumevanje PI

pomembni osebni dogodki in izkušnje avtorjev, ter situacije ki so nanje vplivale. Politične ideje je vsekakor potrebno preučevati v zgodovinskih kontekstih njihovega nastanka.

Kanonski pristop preučevanja ZPI: teksti naj bi vsebovali vedno relevantne politične ideje, ki so imele razlagalno moč tudi za sodobne probleme. Enota analize je politična ideje in ne avtor ali kontekst. Ena od največjih napak metodološkega postopka razumevanja zgodovinskega dogajanja v preteklosti je prezentizem. Gre za napako ko ne samo nezavedno spremenimo pomen nekega besedila, ampak tudi zavestno vsilimo interpretacijo. Ključ do pravega razumevanja besedil je v odkritju tega, kar je avtor želel narediti s pisanjem in pri pisanju besedila. Besedilo potrebuje sobesedilo zato, ker je pomen besedila konvencionalen, kar pomeni da je vpeto v konvencije jezika in kulture, ter ga je zaradi tega mogoče razumeti samo, če razumemo konvencije ki ga obdajajo, ki omogočajo da nastane. Od avtorja je pomembno kako nam po predstavil politično misel, idejo. **Skinnerjev** prispevek k drugačnemu preučevanju političnih idej je predvsem v tem, da je vzbudil zanimanje za to, kaj je nekdo želel narediti z določenim govornim dejanjem, manj pa kaj je povedal. Skinner ima prav tako svoje predpostavke ki jih označuje za problematične: predvideva obstoj besedila brez bralca, saj le ta biva neodvisno od bralca. Različni pomeni besedila pse lahko razvijejo različno, npr da se odkrijejo šele sčasoma, kar pomeni da jih ni mogoče enačiti z avtorjem, ampak je tu tudi problem bralca, ki bere na osnovi svojih predpostavk. Skinnerjev metodološki pristop k preučevanju politoloških besedil temelji na prepričanju, da je jezik nevtralno orodje, s katerim avtor odraža svoje namene.

Kontekstualisti: želijo odkriti kompleksen namen avtorja kot način določanja pomena ideje. Jasno izpostavijo da ideje nimajo transhistoričnih pomenov ampak a se oblikujejo v dialoškem procesu oblikovanja pomena. Najpomembnejši predstavnik kontekstualistične veje cambriške šole je Pocock. Kontekstualisti trdijo, da zgodovinski pomeni izhajajo iz jezikovnih struktur določene družbe. Jezik po Pococku ne deluje strukturalistično, ampak kot struktura znotraj katere sta mogoči kontingenca in inovativnost.

Genealogija proti hermenevtiki: genealogija kot postopek diskurzitivne analize se razlikuje od hermenevtike, saj ne poskuša odkriti realnosti, temveč se zaveda, da v družboslovju nimamo opraviti z lastno-obstoječimi realnimi objekti, ki bi jih interpretirali, ampak z notranje reflektivnimi družboslovnimi koncepti ki prekrivajo realnost. Genealogija poskuša odkriti zgodbe ki pomagajo odkriti lastnosti sedanjosti. Hermenevtika pa si je le zadala nalogo da odkrije realnosti ki se skriva za preteklimi podobami.

5. Predmet preučevanja

5.1 začetek moderne politične misli

Se kaže že v humanizmu in renesansi s sekularno državo (cerkev je ločena od države). Humanisti so ustvarili nov jezik javne razprave o državljanstvu in državi, razvije se retorika. Učitelji etike so poudarjali, da človek ni rojen le zase, temveč tudi za druge in njihovo skrb in vodstvo. Republike 16. in 17. stoletja so bile, tudi če so suverenost pripisovale ljudstvu, daleč od ljudskih republik ali demokracij. Vse oblike moderne države so se razvile šele v zadnjih 200 letih. V zgodovini političnih idej je za **začetnika moderne politične misli največkrat postavljen Machiavelli** (15., 16. st, napisal delo Vlada). Za moderno politično življenje je tipična značilnost nacionalna država, ki je prevzela, ohranila ali razvila oblike absolutistične države, država pa se je hkrati znebila tudi teoloških vezi, ki so bile zanje značilne v srednjem veku.

Machiavelli je bil namreč glas Firenc – mesta ki je želelo postati Italija. V času nadvlade Papeške države na Apeninskem polotoku v 16. st je bil njegov poziv k združitvi italijanskih mestnih držav pod eno krono proglašen kot bogokletno, nemoralno. Machiavelli je bil narejen za začetnika moderne politične misli – bil je kot eden največjih sovražnikov novega reda, bogokletnež. Njegov greh ni samo to kar je napisal, pač pa celotna politična zgodba in mreža političnih razmerij. Zavzel se je za poznavanje človekove narave kot predpogoj dobrega vladanja. In ker je človekova narava sprijena in ljudje ne držijo besede, naj tudi vladar deluje temu skladno.

Bacon (15 in 16. st) kot velik zagovornik prepričanja, da je treba zasnovati spoznanja na empiriji, na dejstvih in naravi, je Machiavellija hvalil, saj je pri svojih analizah izhajal iz tega, kar je bilo dejansko res, ne pa iz tega kaj si kdo izmisli. **Spinozo** je skušal množice poučiti, kaj je dober vladar, Rousseau pa je trdil, da je Machiavelli navidez dajal nauke kraljem, v resnici pa je delil koristne nauke ljudstvu. Delo *Vladar* je Machiavelli napisal zato, da bi opogumil in z nasveti obkrožil medičejsko rodbino ki ji je delo posvetil z namenom in v spodbudo, da poprime vajeti Italije in jo reši iz rok barbarov. Namen njegovega pisanja je bil vzpostaviti nacionalno državo. Največ slave pa je požel na račun ločitve morale od politike, zato so ga razglašali za nemoralneža. **Thomas Hobbes** je imel veliko željo vzpostaviti miselni okvir na mirno in stabilno državo, v kateri bo možno mirno trgovanje in varna lastnina, v sebi nosi poudarek na močni državi, njegova teorija prinaša individualizem in zaščito posameznika. Naravno stanje ki ga je imel Hobbes za začetno točko svoje politične analize, ni nič drugega kot stanje državljanske vojne v Angliji in nasploh stanje politične razcepljenosti, nestrpnosti kot ostanek srednjeveške preteklosti.

ZPI se ukvarja s preučevanjem miselnih vzorcev in političnih načrtov: z razcepitvijo tvorb in dogajanj osvetliti organsko zakonitost, ter z razsvetljevanjem preteklosti bolje razumeti sedanost. Organizirati iskanje znanstvenih zakonitosti je bil meščanski projekt, projekt uvajanja tržne družbe, kapitalistične družbe in privatne lastnine.

5.2 Narava, družba in politika

Pomemben kriterij za umeščanje politične misli predstavlja tudi razmerje narava-družba-politika (država). Praviloma gre za stopnjevanje razvoja človeštva stran od narave v politično prihodnost. Aristotel je bil prepričan da je človek politična žival, Akvinski pa je trdil, da modrost posnema naravo, Machiavelli se je skliceval, da so dobre vladarje šolali po grški mitologiji. Dober vladar naj bi obvladal tako živalsko, kot človeško naravo. **Moderna politična misel** začneja z delitvijo na naravno stanje in stanje države, ki ju povezuje **družbena pogodba**. Boj za obstanek se neha šele s korenito spremembo produktivnega življenja. Šele s tem izstopa človek v določenem pomenu dokončno iz živalskega kraljestva v človeško. Pri Marxu se razpon med naravo, družbo in državo raztegne še na odpravo države. Marx govori o alternativni, ki je imanentna zgodovini človeštva in se raztega med komunizmom in barbarstvom. Najvišja stopnja civilizacije je najbolj zaostri la barbarstvo.

5.3 Od boga k naravi

Moderna doba se dogaja z zamenjavo ideje boga z idejo narave. Dojemanje sveta skozi religijo se začne s sklicevanjem na Biblijo, nadaljuje pa se skozi Machiavellijevo razpravo v *Vladarju*. **Bodin** se je v svojem najpomembnejšem delu šest knjig o republiki ukvarjal največ s konceptom suverenosti. Zavzel se je za nedeljeno suverenost, popolno oblast v rokah suverena. Zato so ga nogi obsojali da je utemeljeval absolutno monarhijo in tiranijo. Za Bodina je vladar samo zemeljska podoba boga. V *Leviathanu* iz leta 1651 Hobbes ugotavlja: dokler ljudje živijo brez ene skupne oblasti ki jih vse drži v strahu, živijo v stanju ki se imenuje vojna, kjer je vsak proti vsakemu. V *Leviathanu* je človek razumno bitje in največje delo narave, umetni človek ki je prav tako del narave pa se imenuje skupnost ali država/veliki Leviathan. Locke je trdil, da ljudje zapuščajo naravno stanje in stopajo v državo, z namenom da obvarujejo svojo lastnino.

Porajalo se je vprašanje **zakaj pride do prehoda iz naravnega v politično stanje?**

- Rousseau: ker so ljudje prispeli do točke, ko so ovire, ki škodujejo njihovem ohranjanju v naravnem stanju močnejše od sil, s katerimi si vsak lahko pomaga da bi še naprej obstajal v tem stanju. Urejanje razmerij ljudi na naraven način začne ogrožati človeški rod, zato je nujen skok iz narave v družbeno pogodbo, v politiko, v državo.
- Montesquieu: zakoni so nujni, izhajajo iz narave stvari, vsa bitja imajo svoje zakone, v naravnem stanju vladata enakost in mir, vojna pa se začne z družbo.

5.4 Posameznik in država

Kaj je človek, posameznik?

- Akvinski: človek je po naravi družbeno in državno-tvorno bitje, ki živi v skupnosti, nekdo ga more voditi k cilju in je služen Bogu. Najboljša oblika vladanja po Akvineskemu je kraljestvo. Posameznika vidi skozi razum, ki mu ga podeli bog in nima svoje volje.
- Machiavelli: samo kralji in knezi nastopajo kot popolni posamezniki, modernost pa njegovi misli daje ideja o osebni volji. Ljudje sicer nastopajo že osvobojeni popolne božje nadvlade, vendar vselej kot množica.
- Hobbers: ljudje kot posamezniki postanejo akterji, posameznik ima najprej telo in duha, iz katerih črpajo naravne moči. Raziskovanje posameznika je nujno za prehod v razpravo o državi in politiki. Posamezniki si morajo priznati enakost iz varnostnih razlogov, imajo že svobodno voljo s katero se ščiti pred drugimi ko vstopa v družbeno pogodbo/ državo.
- Filmer: človek je po svoji naravi kralj ali podanik, samo eden ima pravico da je Adamov naslednik in zato vrhovni kralj

Ideja družbene pogodbe in naravnih človekovih pravic postavlja mesto posameznika v razmerju do države, posameznik ni samo del skupnosti, pač pa postane podložnik. Priznana mu je individualnost, v ospredju je oposamljanje s procesom lastninjenja. Namen družbene pogodbe je natančna ločitev pravic in dolžnosti, ki pripadajo državljanom in suverenu. Tisto kar človek z družbeno pogodbo izgubi, sta njegova naravna svoboda in pravica do prilaščanja, dobi pa pravico nad že pridobljeno lastnino. Ideja države pa je da naredi človeka bolj močnega in aktivnega, saj je potreba po državi najbolj nujna potreba osebnosti. Z idejo o urejenem svetu so nastale institucije, kot so družbena pogodba – (npr družba sebičnih posameznikov ki z ustanovitvijo vlade ne presežejo lastnih sebičnih namenov, ampak jih še bolj utrdijo), delitev oblasti na 3 veje, ...

Razmerje med državo in posameznikom: njuno razmerje se je zmehčalo z vmesnim členom ki ga prestavlja **civilna družba**. Ta se enači tudi z meščansko družbo. V civilni družbi posameznik lahko živi svobodo lastnine in svoje narave, temu nasproti pa država nastopa kot meja. Pri Heglu in Marxu civilna družba izgubi absolutno pozitiven naboj, saj pade sama vase in propade, ali pa je predmet kritike in sprememb. Konec 12. stoletja postane civilna družba sinonim za množstvo od države neodvisnih združenj, ki jih tvorijo posamezniki, organizirani po načelu prostovoljnosti.

5.5 Fizika kot zbor političnih idej

Fizika je prva znanost in forma zavedanja moderne, je ideologija. Fizika je imanentna politologiji, tam kjer je politologija najbolj pri sebi, tam je najbolj ujeta v fiziko, velja pa tudi obratno. Obe znanosti sta refleksija istih političnih razmerij, obe govorita isti državi, kaj o njej čutita, predelata in servirata kot absolutno ločenost. Primer: telesa kot države imajo meje ali omejitve, ki se morajo braniti z odločnimi silami in vakuum političnih sil ne more obsojati ker bi takoj okupirala okoliška telesa ali države. Sodobno razumevanje politike, ki je v osnovi liberalno, ni nastalo v praznem prostoru. Oblikovalo se je na konsenzu ki jo obdajata Newtonovi zakoni in kraljeva oblast.

Svoboda je tam kjer ni kralja – francoska revolucija. Narava je politično zacementirano postala prava realnost, naravoslovje pa državna ideologija. Moderna politika se je začela prav s politično emancipacijo. Meščan ali pripadnik civilne družbe pa je živi posameznik, ki ni prepoznan kot tak, temveč kot atom. Kot najmanjši delec snovi, kot element družbe, ki samo sebe razume skozi naravo in naravoslovje. Kot atom se povezuje z drugimi posamezniki in ne spreminja identitete. Edino osama zagotavlja avtonomijo in neodvisnost. Svoboda se konča tam, kjer se začne svoboda drugega. Gibanje posameznikov je natančno določljivo z vektorsko vsoto, vsakega posameznika pa vodijo isti zakoni obnašanja, zato je zamenljiv z drugimi. Problem nastane, ker vsak posameznik sam sebe dojema kot dejavnik sprememb in čaka z mislijo, da se vse dogaja po od njega neodvisnih zakonih, ki so nujni. Razmerje med posameznikom in državo je mehansko: posameznik je pred državo.

5.6. Politične ideje kot ideologija

5.6.1 O konceptih ideologije

Ideologija je vezana na Baconov koncept idej. Ideologija kot lažna zavest se oblikuje v 16. in 17. stoletju. Anti-dogmatski manifesti Bacona so najavili boj proti idolom kolektivnih predsodkov. Ideologija je znanost ki izčiščuje koncepte tako, da jih testira z izkustvom in pri tem izloči tiste, ki padejo na tem preverjanju. Ideologija naj bi kasneje dosegla takšno stopnjo zaupanja kot matematika in fizika. Ideologija je sfera življenja ljudi, ki se ne nanaša na materialno reprodukcijo, torej gre za družbene forme zavesti: morala, pravo, umetnost, religija, znanost, .. in se vpenja na družbeno bazo, pri tem pa velja da je zavest osveščena bit. Ideologija je teren, na katerem se ljudje zavejo družbenih odnosov in konfliktov. Ideologija vlada tam kjer obstajajo odnosi moči ki so za same ljudi nevidni, posredovani in s tem ublaženi. Za Webbra je ideologija predsodek, ki ga je treba preučiti, za Pareta vse kar je duhovno. Vsekakor je znanost o idejah, o izvoru idej. Prvotna zavest ni ideologija, ta nastane z delitvijo dela na fizično in umsko

5.6.2 Primer mita in pravljic

V grških mitih se lahko naučimo, kako je politika obvladovanje emocij pri akterjih. Darwin je s svojo teorijo pomembno dogradil politično stališče meščanskega gibanja ki favorizira naravne zakone in ukinja božjo posredovanje človeka. Prvi primer metafore človeškega telesa je izražanje enotnosti države v Isokratovem sedmem govoru: duša države ni nič drugega kot njena politična skupnost, ki ima enako moč kot um nad telesom. Isokrat je poudarjal sodelovanje vseh državljanov v političnem življenju. Aristotel v delu Politika pravi, da je očitno da je država stvaritev narave in da je človek po naravi politična žival. S stališča teorije metafor lahko govorimo o posebljanju. Okvir razprave se prenese na primerjavo med telesom in državo. Vladar je glava telesa, ki je podrejen samo bogu. Ostala analiza je namenjena članom telesa: srce telesa je senat, roke so vojaki, trebuh so finančni uradniki, delavci so stopala. Hierarhija posameznih vlog, je določena z metaforo telesnosti, je natančno določena in fiksirana, onemogoča politično participacijo mimo vnaprej podanih božjih vlog, kaj šele revolucijo. Kasneje se je začela razvijati ideja individualizma, kjer je posameznik sam, brez gospodarja ali varne družbene pozicije, njegova dejanja povzročajo kaos.

Metafora urnega mehanizma je bila zelo pripravna za čas, ko so politične in družbene spremembe ljudi spravile v gibanje. Rojeval se je svobodni posameznik, ki je prodajal svojo telesno moč kakor je želel. Metafora urnega mehanizma ni samo opisovala, temveč predpisovala tako glede posameznika, kot glede države.

V delu **Leviathan (1651)** piše: življenje ni nič drugega kot gibanje udov, katerega izvor je v nekem ključnem notranjem delu, zakaj ne bi rekli, da imajo vsi avtomati umetno življenje? Srce = vzmet, živci = žice, sklepi = kolesca ki omogočajo gibanje. V Bibliji je Leviatan stvar velikih proporcev, v Bibliji je upodobljena kot neka morska pošast. Leviatan je sinonim za državo, ki prisiljuje, ki odreka določene pravice in svoboščine. Angleži vse po 2. sv niso imeli takega socialnega skrbstva, kot ga imamo mi, to je šele uvedba vlade po 2. sv. Leviatan izhaja iz bibličnega poimenovanja in poimenuje nekaj kar je velikih razsežnosti.

1. PREDAVANJE

Antična tradicija političnega/Antične tradicije političnega?

»Miti« o primernih pristopih k materiji ZPI (Zinn, The Politics of History 1990)

- Potrebno je biti objektivni (neobjektivnost- zavedamo se ozkosti naše ambicije, vizije, ki je nujno v naboru izlušči le nekatere; večinska demokracija sredi 19. Stoletja je bila večinoma suznjelastništvo – vključuje zahteve druge, pomeni našo sposobnost vživljanja v druge, vedno znova pa poskušamo razumeti pozicijo drugih)

- Izvajati je potrebno »neangažirano« znanost (znanost mora biti namenjena, da imamo dobre objave in da mogoče kaj pokomentiramo, ne pomeni lastnega znanja; znanost je potrebno razumeti nekaj kar lahko vpliva na razvoj družbeno političnega okolja)
- Znanstvenik mora biti racionalen – izogibati se emotivnosti (emocija je nekaj kar lahko lažje doseže nek učinek; emotivnost prispeva k temu da lahko dobimo boljši vpogled)
- Pomembna in nujna je specializacija/disciplina (politologija ne sme posegati in tudi drugi ne v njo... politologija ima »fetiš« na državo, na drugi strani imamo druge discipline, ki so prevzele nekaj drugega; pol. pozablja na obdobja, ki se ne začnejo z antiko

Izvor politične organizacije

- Politična organizacija (država) kot nov fenomen (manj kot 1% človekove eksistence), 99% celotne zgodovine so ljudje živeli v (relativno) egalitarnih skupnostih, znotraj katerih so se odločitve sprejemale neposredno in soglasno. Prehodne oblike političnih organizacij: plemena, mestne države, imperiji. Nastanek politične organizacije povezan z nastankom intenzivnega kmetovanja in/ali udomačitvijo kultur in živali. Nomadske skupine lovcev in nabiralcev nadomestijo skupnosti, ki so teritorialno ustaljene.

Demokracija: nekaj kar so sprva svarili pred njo, vladavina pomeni raj, ne pomeni vladavino ljudstva. Politična organizacija, je teritorialno omejena, je relativno mlada organizacija, če se pojavi nov fenomen nastane nova država, ideja za nacionalno državo je 99% naša vrsta živela v drugih oblikah političnega organiziranja. Predstava nacionalne države dobi drugačen pomen: postavlja nova vprašanja – nove prehodne oblike pol. organiziranja; kaj je faktor ki je prispeval da lahko govorimo o pol. organiziranju (antropologija – 2 faktorja: dominacija nad živalmi in kmetovanje).

Posledice: Dominacija nad naravo in ljudmi, Relativno materialno obilje, Družbene neenakosti, Osebna Istinina konflikt svoboda versus enakost, individualno versus kolektivno, Specializacija, Številčna rast skupin, Hierarhija, Pojavijo se novi instrumenti, ki rešujejo vprašanje svobode.

GRŠKA DEDIŠČINA

- Mnoštvo nasprotujočih si tradicij, Redukcija na mislece, ki podpirajo statizem in hierarhičnost, Druga tradicija, ki nudi kritiko etatizma, dominacije, eksploatacije – tradicija upora:

ANTIČNE KONCEPCIJE POLITIČNEGA

Špartanska koncepcija: Daleč od današnjih predstav o demokraciji in njenih značilnosti, Državljanstvo kot naravni status, Državljanstvo kot stvar javne sfere in delovanja, Etnična in razredna pogojenost, Status državljanca ni dosmrten (cilj: republika, javna stvar – namen vzgoje? Vzgoja naj bi prispevala k določenim vrlinam, ki so potrebne, Državljanstvo nezdržljivo s fizičnim delom in obrtjo, saj vključuje le za vodenje in varnost, Pomen vzgoje, ki prispeva k državljanskim spretnostim in vrlinam, Državljanske dolžnosti (sodelovanje v vodenju, spoštovanje zakonov, vojaško suženje)

Atenska koncepcija:

Odmik od špartanske koncepcije, kljub nadgrajevanju le-te: aspiracije po stabilnosti, redu, predanosti posameznikov državi, Plato nadaljuje s špartansko idejo o delitvi dela znotraj posameznih slojev državljanov, Nadaljevanje dihotomije služenja državi in ekonomske produkcije – to je naloga sužnjev (kmetovanje) in prebivalcev brez državljanstva (obrt, trgovina), Pomen javnega izobraževalnega sistema, ki naj bi prenašal državljanske vrline, Dednost statusa, Za razliko od špartanske koncepcije Plato ni predvideval relativne stopnje politične enakosti znotraj razreda državljanov, Razred državljanov ni bil homogen, saj ga cepita dve delitvi: po (pod)razred in starosti

REPUBLIKANSKA TRADICIJA

Koncepcija državljanstva kot vključenost državljanov v javne zadeve z namenom skupnega dobrega, Poudarek na odgovornem izpolnjevanju državljanskih dolžnosti, Ena poglavitnih dolžnosti državljanov je sodelovanje v javnem življenju – apatija nezaželena in nesprejemljiva, Vzpostavljane in negovanje skupnostnih vezi – bratovščine državljanov, ki živijo v harmoničnem soglasju, Državljanke vrline so širok koncept, ki vključujejo vse od vrednost, telesnih in umskih sposobnosti, visokih moralnih načel, poznavanja javnih zadev pa vse do vojaške discipline. Namen koncepta državljanstva je poskus povezave posameznika in države v neko organsko celoto. Takšna povezava naj bi zagotavljala pravično in stabilno republikansko ureditev političnega sistema ter hkrati individualne svobode posameznika

GRŠKA TRADICIJA UPORA

HERAKLIT (c. 500 pr.n.š.), Edina konstanta spreminjanje, S tezo o človeški in kozmični enotnosti presega raven pragmatizma in predvsem egoizma, Pesimističen pogled na posameznika!!

SOFOKLEJ Antigona (c. 441 pr.n.š.) kot poziv k uporabi proti oblasti, ki generira krivične (človeške) zakone

SOKRAT (c. 469-399) Poziv k preizpraševanju vsake avtoritete, Vsak posameznik ima neodtujljivo pravico do lastnega mnenja, do svobode misli in delovanja, Demokracija ni samo odločanje z večino – demokracija temelji na strinjanju, Razuma posameznika ne sme omejevati nobena avtoriteta

Epikurejci, ciniki, stoiki

*ekstremni individualizem

*antistatizem

*internacionalizem/kozmpolitanizem

Dve podobni filozofski šoli, ki pa imata drugačno pozicijo v pogledu na samo civilizacijo. Gre za priznavanje ugodnosti in priložnosti in pomena civilizacije. Ta skepsa oz. antistatizem (=zavračanje države), je tista skupna točka. Druga skupna točka je ekstremni individualizem, zavračanje Polisa, ki bi bil razumljen na etnični osnovi. Vsi delamo za enega, vsi smo povezani preko nekaterih krvnih vezi. Pomembno je razumeti in graditi demokracijo na ravni kozmosa!! Epikurejci, kjer imamo poudarjanje, da cilj ni služenje, odrekanje, ampak zasledovanje lastnih interesov.

*Ali to lahko vodi v smer ekstremnega liberalizma, ali izgradnjo demokratične skupnosti? Ali lahko ekstremni individualizem vodi do skupnosti/nastanka skupnosti? Ali je ekstremni individualizem pogoj za demokracijo? ...nekomu pomagaš da boš imel nekaj od tega.

*Ali je rešitev res naiven izhod iz družbe, vrnitev k naravi. Ali je rešitev izboljševanje, nagradnja družbe.

Vsi ti avtorji so bili aktualni, ker so že takrat nudili vizijo drugačne politične skupnosti, ki ne bo vezana na Polis. Meje, ki so porozne, ki so odprte, ki omogočajo vključevanje drugih. Imamo začetek ideje kozmpolitskega državljanstva. Dejansko vezano na etnos, znotraj cinikov oz. pri cinikih je državljanstvo stvar demosa. Ne takrat, tudi danes. Država ni samo stvar našega naroda, ampak tudi stvar političnega članstva. Meja med etnosom in demosom ni bila nikoli jasno zarisana. Pomembna dilema, rekonfiguracija, je razmerje med zakonom in naravo.

Aristip: ustanovitelj hedonistične šole/filozofije – užitek kot najvišji cilj

Ciniki

Antisten: vrnitev k naravi!! kjer ne bo privatne lastnine, zakonskih zvez in religije (svojevrsen življenjski asketizem). Njegov učenec Diogen poda še bolj radikalno kritiko civilizacije. Za doseganje cilja – popolne svobode – je potrebno zavreči vse konvencije, zmanjšati vse potrebe, se otresti vseh predsodkov in strahov. Prva kritika suženjstva + antropocentrizma bratstvo vseh ljudi, kakor tudi vseh živih bitij. Prva ideja “svetovnega državljanstva” (začetek panteističnega razumevanja-

nadgradijo Stoiki). Radikalna (re)interpretacija dveh ključnih konceptov: *Physis* in *Nomos*. Zavračajo *Nomos*! *Physis*: naravna oblika, človekova narava. *Nomos*: običaj, navada, zakon. Ciniki zavračajo *nomos* v korist *phusis* (cilj je živeti v skladu z naravo). Zavračajo tudi arbitrarno oblast *polis*-a, kakor tudi vse običaje in navade, ki omejujejo svobodo posameznika

- večina mislecev poskuša povezati oba koncepta – e.g., Aristotel govori o zakonih, ki bi določali naravno pojavljanje stvari

- s poudarjanjem svobode in krativnost zelo blizu klasikom liberalizma

Stoiki

dodatna nadgradnja in odmik, poudarjajo prednosti civilizacije, vidijo rešitev v zakonih narave, ki so nad vsemi običaji in pisanimi zakoni. Stoiki v številnih pogledih predstavljajo izteg cinikov. V številnih primerih pa predstavljajo nadgradnjo in nek odmik. Vprašanje civilizacije. Ni svoboda samo izstop iz političnih odnosov, ampak je svoboda nekaj več. Stoicizem močan na periferiji antične Grčije – oblast in demokracija nista kompatibilni?

Sokrat pokaže, da so lahko zakoni krivični, javno mnenje napačno, a vseeno ne nudi alternativnega principa, ki bi vodil naše delovanje (izpostavlja vprašanje dobrega in vrlin)

Kaj je pri stoikih drugačnega, novega? Zagotovo je novo širjenje politične skupnosti, ne samo na *polis* ampak *kozmos*. Panteizem je tista novost, ki dela in rezultira v drugačnih političnih rešitvah. Druga prav tako pomembna zadeva je drugačno razumevanje posameznika. Podoben pristop k razumevanju odnosa najdemo pri stoikih. Gre za razumevanje posameznika in svobode, ki ne razume posameznika kot zaprtega, ampak je družba harmonična povezava vseh posameznikov, ki v zasledovanju svojih interesov vključujejo druge. Drugačno razumevanje posameznika in svobode, kot ga najdemo v klasičnem liberalizmu. *Svoboda* ni stvar izolacije, ampak priznavanje svobode tudi drugim!

- Zeno: ostra kritika Platonovega državnega komunizma in v Republiki nudi vizijo svobode brez vlade in jo širi na sužnje, barbare in preostanek sveta.
- V idealni družbi ni prisile, sodišč, policije, vojske, šol, denarja in zakonov
- izhodišče in cilj njegove filozofije/teorije narava – življenje v skladu z naravo; narava = bog
- Panteizem: narava = Bog
- Drugače razumejo posameznika (nismo le individualna, ampak tudi socialna bitja)
- Družba je harmonična povezava posameznikov!!
- Svoboda ni stvar izolacije, ampak je vsestranska, je stvar združevanja.
- družba pogoj človekove eksistence, saj zunaj družbe posameznik ne more biti svoboden niti ne more obstajati kot človeško bitje (»univerzalna ljubezen«)
- podano je holistično pojmovanje družbe, po katerem celota (družba) ni enaka vsoti njenih sestavnih delov (posameznikov)
- individualnost ni stvar izolacije, temveč vsestranskega priznavanja svobode; ni stvar zaprtosti, temveč stvar združevanja

Epikurejci

- za človeka je samoumevno, »da ima pravico živeti, da je svoboden in brez nevarnosti«. To so kasneje povzeli demokratski misleci francoske revolucije in drugi, kot na primer John Locke, ki je zapisal, da imajo ljudje pravico do »življenja, svobode in lastnine«. Te tri značilnosti so prenašali vse do današnjosti, in tudi v ameriško gibanje za svobodo ter deklaracijo o neodvisnosti Thomasa Jeffersona kot »življenje, svoboda in težnja po sreči«.
- Eni prvih, ki prenehajo s čaščenjem Bogov (Epikur)
- Ugodje kot dobro!?! (fizično, mentalno)

Skeptiki

- v center te šole uvrščamo Sofiste iz 5. st. pr. n. št.: Vsaka trditev naj bo podvržena dvomu.
- Kritika Stoicizma in njihovega dogmatizma
- Skepticizem vse od 3. stol pa do renesanse v senci dogmatičnega krščanstva

Onkraj kulturnega boja

- S transc. Se prvič v zgo ameriške književnosti pojavi želja po udejanjanju ideje, da je pisatelj je oziroma mora postati dejanski oblikovalec sveta
- Pisatelj je tako pridobil novo vlogo – vlogo duhovnika ali celo preroka
- V predgovoru k prvi izdaji Travnih bilk Whitman zapiše, da se pesnik ne sme zadovoljiti z umetelnostjo svojih verzov, pač pa mora postati prerok, videc, učitelj in moralist v smislu zagovarjanja prihodnosti in demokracije (izhaja iz prepričanja da nova država ZDA ne zagotavlja ciljev, niso dosegli popolne neodvisnosti, kulturne neodvisnosti)

Boj proti avtoritarizmu in tradicionalnemu

- Boj potekal na več ravneh – v literaturi, kjer se je bojeval proti tradicionalnim formam kulturnega izražanja, kakor tudi v vsakdanjem življenju
- Emerson in Thoreau opozarjata na mlačnost, ki vlada v ameriški literaturi in zaradi katere so številni ameriški literati zgolj imitatorji »britanskih očetov«
- Emerson napotek pesnikom v njegovi pesmi *Merlin* (1847): cilj pesnika ne sme biti literarna forma, pač pa zgolj substanca, kjer je dovoljena inovativnost
- Emerson – Narava (1849): napaka da ni mogoče ustvarjati nove zgodovine, ustvarjamo reproduciramo tisto kar je mogoče obnoviti. Obračamo se k preteklim referencam, zakaj nebi imeli lastne kulture,...

Ločenost sfer

- Razlog za nerazumevanje v ločenosti sfer, v katerih se oba »koncepta« obravnavata
- Cornel West v *The American Evasion of Philosophy*: interpretativna slepota rezultat zmotnega umeščanja transc. Zgolj v milje ameriške literarne renesanse, ne pa tudi povezovanja z evropskih političnim razvojem
- Staughton Lynd v knjigi *Intellectual Origins of American Radicalism* bere Thoreauja ob in skozi njegovega vrstnika Karla Marxa
- Thoreauja in Marxa ne povezuje samo nadvse podobna vizija politične alternative, pač pa tudi literarni stil: na trenutke je »paralelizem skoraj neverjeten«

Ontološka in epistemološka pozicija

- Vzniknil iz unitarističnega religioznega gibanja, ki je zagovarjalo tudi svobodno interpretacijo Biblije
- Obrnili hrbet krščanski dogmatiki, rešitev našli v idejo o duhovnem potencialu v vseh živi bitjih
- Človekov odnos do boga naj bi bil individualen, zato je tudi duhovnih kot posrednik med bogom in posameznikom nepotreben in nesmiseln
- Ljudje nosijo v sebi zemetke božanskosti, zaradi česar imajo pravico in dolžnost nasprotovati vsaki vsiljeni tradiciji in avtoriteti.

- Transc. Ima svoje epistemološko izhodišče v Kantovem filozofskem sistemu apriornih kategorij
- Kant je Lockovo filozofijo zavrnil z osvetlitvijo vrste idej in implicitnih form, do katerih človek ne pride z izkustvom, ampak je preko njih možno priti do izkustva
- To nasprotje mogoče še najbolj prikaže Emerson v svojem eseju *The Transcendentalist*.

Redefinirani jaz

- V delu *Nature* (1849) Emerson zapiše o kozmični enotnosti:

Stojim na razgaljenih tleh – moja glava plava v veselem zraku, povzdignjena v neskončno vesolje – in vsaka manjvredna sebičnost izgine. Postanem prosevno zrklo. Nisem nič. Vidim vse. Tokovi totalnega bitja krožijo znotraj mene; sem del ali kos Boga.

- Walt Whitman pa v središče svoje pesmi *Song of Myself* (1855) postavi ravno redefinirani romantični jaz: *Opevam sebe in se slavim n kar sem jaz dognal, to dognal boš ti, Kajti sleherni atom mojega telesa je tudi tvojega!*

Posameznik vs. Družba

- Individualnost ni enaka individualnosti utemeljeni v liberalni doktrini, kjer je vsak posameznik zaprta celota, S tezo o človeški in kozmični enotnosti transc. Presegajo raven liberalnega pragmatizma in predvsem egoizma, saj je vsak posameznik moralno zaobvezan oz. odgovoren za druge, Emerson o redefiniranju posameznika in njegovega jaza zapiše: Vsaka nadrobnost v naravi, list, kaplja, kristal, trenutek časa, je povezana s celoto in je deležna popolnosti celote. Vsak delec je mirkokozmus, ki zvesto odseva podobo sveta.

Svoboda

- Po liberalni poziciji je svoboda posameznika omejena s svobodo drugih, Resnično svobodni smo samo tedaj, če so dejansko vsi ljudje enako svobodni, kot smo mi sami – samo s svobodo drugih postanemo resnično svobodni, Čim številčnejši so svobodni ljudje, ki nas obdajajo in čim globlja in večja je njihova svoboda, tem večja, globlja in širša postaja naša svoboda, Svoboda drugih torej ne pomeni omejevanja in zanikanja naše svobode, še več, je njena nujna predpostavka in potrditev

Sodobni liberalizem

Intelektualni temelji liberalizma

Liberalizem ima svojo zgodovino že v Rimu in Grčiji (solisti najboljše liberalnim idejam, poznali so razliko med naravnim in pogodbenim stanjem družbe, zagovarjali so univerzalno enakost med ljudmi). Kot politični tok se razvije šele v 17. stoletju, razpad fevdalnega sistema, francoska in ameriška revolucija na koncu 18. stoletja so vplivali na razvoj liberalizma. Adam Smith omenja liberalno zamisel o enakosti, svobodi in pravičnosti.

Značilnosti liberalizma:

-Zagovarjanje primarne individualnosti pred zahtevami družbene kolektivitete, Legitimen tisti družbeni red, ki med ljudmi ne dela razlike glede na njihovo vrednost in moralni status, zagovarja enotnost vseh ljudi ne glede na njihovo rasno, etično pripadnost in pripisuje sekundarni pomen njihovemu historičnemu in kulturnemu formiranju, Osnovni sistem idej liberalizma je nacionalno pogojen in v različnih kulturah dobi, različne poteze

Predhodniki liberalizma:

Hobbes: izhajal iz hipotetičnega naravnega stanja v katerem se ljudje nenehno bojujejo na smrt drug proti drugemu. Življenje človeka ohrani le neomejena avtoriteta suverene oblasti, ki uporablja prisilo. Je brezkompromisni zagovornik liberalizma.

Spinoza: predpostavlja za ključno pri ljudeh nagnjenje k samoohranitvi, vendar pa za razliko od Hobbesa za pogoj družbene blaginje predpostavlja mir in svobodo, medsebojno odvisna. Posameznik more imeti pogoje, da sev svetu potrjuje kot posameznik. Zajamčena svoboda misli, izražanja in združevanja.

Locke: povezal je ključne elite liberalne ideje (pravica do lastne lastnine, do individualne svobode) v koherentno tradicijo iz katere liberalizem še danes črpa moč.

Montesquieu: Duh zakonov- postavi se v bran ustavne ureditve in pravne države pred različnimi oblikami despotizma in tiranije

Condorcet: Zgodovina človeškega napredka- zagovarja doktrino o človekovi izpopolnjenosti.

Adam Smith: vplival na oblikovanje liberalnih načel v Bogastvo narodov. Po njegovem je šel razvoj družbe skozi različna obdobja in sisteme vse do njegove kulminacije v svobodnem podjetniškem sistemu. 19. stoletje je bila zlata doba liberalne teorije in prakse. 1. svetovna vojna ta svet postavi navzdol, ljudje so spet začeli služiti državi, gibanje po EU je bilo omejeno, 2. svetovna vojna pride do ponovne oživitve klasičnih liberalnih idej- revizionistični liberalizem. Sem sodi Havek- države naj se oklenejo klasičnega liberalizma,omejene vlade in pravne države. Na začetku 70. let ponovno oživela razmišljanja v liberalno usmerjeni politični filozofiji. Rawls: razvije koncepcijo ki je postavila v ospredje klasični liberalni ideal individualne svobode v okviru strogo konstitucionalnega reda. Zagotovilo svobode videl v uporabi temeljnih veččin (svoboda govora, združevanja, gibanja), svoboden je, kdor razpolagas temi pravicami.Pojem svobode in liberalizem, negativni (Locke, Kant, Mill, Smith) in pozitivni (Hegel) koncept svobode. Hegel-individualna svoboda je priložnost za samouresničevanje, sestavni del so tudi sredstva s katerimi je to mogoče doseči. Njegov koncept kritizirali sodobni liberalci, da sta dva pojma in ker enači svobodo z močjo, s katero razpolaga vsak konkretni človek. Kant in Spinoza +koncept v smislu avtonomije in samoodločanja posameznika.

Moderni in klasični liberalizem

Moderni razume svobodo kot avtonomijo, ki jo omogočajo vladno zagotavljanje ekonomskih resursov in vladni popravki tržnih gibanj. Klasični so se zavedali velikega pomena ohranitve zveze med pravico do lastnine in svobode človeka. Liberalizem je odgovor modernega človeka na nove zgodovinske okoliščine, ko je tradicionalni družbeni red razpadel in je bilo potrebno na novo definirati dopustljivo moč in meje politične oblasti. Gre za iskanje načel političnih pravičnosti v okviru katere bodo ljudje uskladili svoje različne poglede na dobro življenje in na razumni svet. Na človekovo naravo liberalizma gleda skozi moderno izkušnjo različnosti in konfliktov v svetu morale.

2. predavanje

ORIS ANARHISTIČNE POLITIČNE MISLI

Kaj je anarhizem? Kaos, bojna ladja, nasilneži, priseljenci, atentati,...

Kaj je anarhizem?

- Socialno-ekonomska, politična teorija in praksa, katere cilj je doseči *anarhijo* – stanje brez vladarja
- Cilja na vzpostavitev družbe, ki bi temeljila na pravici, enakosti in bratstvu in v kateri bi bila odpravljena vsa sredstva državne in družbene prisile

- Nasprotuje vsem oblikam hierarhije, izkoriščanja in avtoritete in posledično njenima glavnima oblikama: **državi in kapitalizmu**
- Dominacija in hierarhija, ne zgolj ekonomska eksploatacija in razredni boj
- Začetek(»avtentičnih«) anarhističnih idej gre tako iskati v 17. In 18. Stol, v delih Gerrarda Winstanleya in predvsem Williama Godwina *Raziskava o načelih politične privlačnosti*
- Anarhizem ne poudarja antistatizma, niti naivne družbe kjer nebi bilo pravil ali avtoritete, nikoli ni nudil poenostavljene interpretacije, da enkrat ko bo konec držav da bo vsega konec.

Anarhizem kot:

- Vizijo idealne, neprisilne neavtoritativne družbe (pol. filozofija)
- Kritiko obstoječe družbe in njenih institucij, ki temelji na omenjeni proti-avtoritativni ideji (pol. teorija)
- Pojmovanje človekove narave, ki opravičuje upanje na bistven napredek v smeri približevanja idealu (ont. Pozicija)
- Strategijo doseganje sprememb, vključuje oblikovanje neprisilnih, neavtoritativnih in decentraliziranih alternativ (pol. praksa)

Pol. filo in po. Teorija se ne vključujeta, naša kritika je nujno pogojena z našimi normativnimi pozicijami pol. razdelava, v osnovi ni mogoče delati razlik med temi točkami

O (ne)razumevanju anarhizma

- Amorfnost in kontradiktornost
- Pogovori o anarhizmu, prav tako pa tudi različne koncepcije anarhizma znotraj sodobne pol. teorije, vse prevečkrat povezane z nerazumevanjem ter pristranskimi sodbami
- David Graeber: »klasiki« anarhizma prikazani kot agitatorji, pamfletisti in moralisti in kot relevantni teoretiki in filozofi
- Murray Bookchin vidi vrednost anarhizma v dejstvu

»da je anarhizem praktično sam načel ekološko problematiko, feministično problematiko, komunalne zadeve, probleme samoorganiziranja, vprašanje razpoložljivih konceptov samoupravljanja; torej teme, ki so danes v ospredju znamenitega »socialnega vprašanja«. Ta vprašanja je načel iz svoje substance kot teorija in praksa, ki je usmerjena proti hierarhiji in dominaciji... danes anarhistične teorije ne vsebujejo mistične vrnitve k »naravnemu človeku«, nezrelega antistatizma, zavračanje potrebe po organiziranju nasilja in terorizma kot vizijo direktne akcije nespametnega zavračanja sofisticirane in izdelane teorije

Ob koncu 19. stol anarhizem dobi moč razširjenja, Anderson – ob koncu 19. Stol je mreža predstavljala osnovno ogrodje prvega globalnega napredka.

- **O anarhizmu in državi**
- Država percepirana kot konservativna sila, ki avtorizira, regulira in organizira zanikanje in omejevanje napredka (vključno s širjenjem svobode) ali pa ga uporablja v sbvojo korist in v korist privilegiranega razreda
- Država ne temelji na družbeni pogodbi kot poudarjajo mnogi »liberalni teologi« pač pa na družbenem konfliktu
- Harold Barclay (*People Without Government: An Anthropology of Anarchy*, 1989): anarhije niso le utopične želje, pač pa nuja in celo pravilo človeške zgodovine, zlasti če upoštevamo, da je homo sapiens z istimi intelektualnimi in kognitivnimi sposobnostmi kar 99% svoje zgodovine živel v egalitarnih družbenih ureditvah ter brez vlad in držav:
»Anarhija ni v nobenem pogledu nenavadna; je popolnoma običajna oblika politične skupnosti oz. politične organizacije. Ne samo, da je običajna pač pa je verjetno najstarejša oblika politične skupnosti in tista, ki je najbolj zaznamovala človeško zgodovino.«

Anarhistično gibanje: 4. Maj doseglo 8urni delavnik, šele kasneje so ga naredili za praznik na 1. maj

- Anarhizem presega negativno »fetišizacijo« države: ne gre zgolj za anti-statism
- Anarhizem svojo referenčno točko postavi v koncept dominacije, ki vključuje tudi eksploatacijo, ki pa nima nujno ekonomskega pomena
- Anarhizem zastavlja širše in pomembnejše vprašanje, ne zgolj vprašanje razrednega antagonizma, pač pa hierarhije in dominacije kot take
- Revolucija namreč po oceni Gustava Landauerja

»zadeva vse aspekte človekovega življenja; ne zgolj državo, razredno strukturo, industrijo in trgovino, umetnost, izobraževanje... pot k novi, boljši družbeni ureditvi vodi po temni in usodni cesti naših nagonov ter naše duše. Svet lahko oblikujemo le od znotraj nazven.«

- Prav tako spremenil percepcijo države
- Država kot »stanje, odnos med ljudmi« (Landauer), ki ga mora čim prej nasloviti, ne pa ga zavračati svoje teoretske čistosti ali onotološke načelnosti
- Gustav Landauer zagovarjal mnenje, da država ni nekaj, kar bi se dalo uničiti z revolucijo svobodne družbe ni mogoče doseči z zamenjavo stare ureditve z novo, pač pa jo le s širjenjem sfer svobode do te mere, da končno prevladajo celotnemu družbenemu življenju:

»Lahko prevrnemo mizo in razbijemo okensko steklo; vendar so vsi, ki smatrajo državo za takšno stvar... da jo lahko razbitjem tudi že uničimo, domišljavi gobezdači in naivni častilci besed

- **O anarhizmu in avtoriteti**
- Anarhizem ne nasprotuje avtoriteti per se – torej tehnični kompetentnosti in ekspertnemu znanju – pač pa zgolj neupravičeni, vsiljeni avtoriteti oz. t.i. avtoritarizmu

Avtoriteta mora biti upravičena, svobodna, nevsiljena, neobvezna. Funkcionalno specifična, temeljiti pa mora na kompetentnosti in soglasju

- Struktura avtoriteta, hierarhije in dominacije iskati, identificirati ter nato izzvati v vseh aspektih življenja; če zanje ni mogoče najti opravičila, so te strukture nelegitimne in jih je zato treba odpraviti, da se širi obseg človekove svobode
- Preizpraševanju podvrže tudi vse institucije, ki se na prvi pogled zdijo nevtralne, neodvisne, pa tudi vse institucije, ki so v preteklosti morebiti bile celo koristne in smotne.

- **O anarhizmu in politični moči**

- Anarhizma nikoli ni označevala kratkovidna kritika moči, saj je bil sposoben zaznati in naslavljati dominacijo (nad-moč) kot tisto koncepcijo moči, ki jo je potrebno in možno odstraniti
- Kljub temu zahteve po odpravi monopolov moči, občasno vodile v teoretski purizem, ki je onemogočil poglobljeno obravnavo in refleksijo politične moči kot nujnosti političnega boja in stvarnosti sleherne anarhistične politične skupnosti prihodnosti
- Uri Gordonu (anarchy Alive!. 2007) loči:
moč-za, ki jo lahko enačimo s političnimi resursi oz. osnovno sposobnostjo spreminjati realnost;
moč-nad, ki pomeni uporabo moči-za za dominacijo v hierarhičnih in prisilnih situacijah
moč-z, ki pomeni uporabo moči-za pri neprisilnem vplivanju in pobudah med enakopravnimi posamezniki.
- Ozko razumevanje moči kot represivne in nikoli produktivne sploh edina senčna stran anarhistične pol. filozofije

- Simplifikacija obravnave se ne nanaša samo na njeno percepcijo pač pa tudi na njeno lokalizacijo
- Anarhizem danes sposoben detektirati tudi mikro-tehnologije moči ne le znotraj pač pa tudi in predvsem onkraj države
- Anarhizem mora še naprej širiti obseg svoje kritike onkraj države in kapitalizma, posledično tudi mesta politične kontestacije...
- **O anarhizmu in demokraciji**
- V aktualnih razpravah o demokraciji mogoče detektirati dva glavna načina njene obravnave:
  - Kot besedilo, katere rojstvo gre iskati v antični Grčiji;
  - Ter kot egalitarne odločevalske procedure in vsakodnevne prakse, katere so v Antiki postopoma pričeli označevati kot »demokratične«
- Hegemonska predstava demokracije prevzela zgolj besedo, a hkrati zavrnila njeno vsebino
- Demokracije ni mogoče omejevati zgolj na sfero politike, pač pa mora ta nujno vključevati celotno družbeno in ekonomsko življenje
- Demokracija interpretirana kot praxis – kot svobodna in kreativna dejavnost v vsakdanjem življenju – in ne kot prefabriciran institucionalni design
- Demokracija ni stvar določenega načina produkcije in konsumpcije pač pa je v prvi vrsti stvar svobode
- Anarhizem zavrača formo predstavniške demokracije

Glasovanja z večino ne le inherentno opresivna anomalija, ki vodi do tiranije večine, pač pa tudi nadvse razdvajajoč in hkrati homegonizirajoč institut

ANARHIZEM: IDEOLOGIJA ALI METODOLOGIJA?

- Fleksibilen sklop idej v neprestanem spreminjanju, ki je odprt za modifikacije v luči novih spoznanj
- Anarhizem nikoli ni bil rezultat posameznih anarhističnih »mislecev« pač pa je vedno bil, je, in bo stvar ljudi

»anarhizem je bil rojen med ljudmi. Poln življenja in kreativne energije bo ostal le toliko časa, kolikor bo stvar ljudi«

- Skozi zgodovino anarhizem ni bil zgolj ideja in praksa samoooklicanih anarhistov, pač pa so anarhizem velikokrat prakticirali tudi »navadni« ljudje, ne da bi se tega zavedali ali sploh slišali za besedo anarhizem.
- Po drugi strani se številni anarhisti namenoma ne deklarirajo za anarhiste: popolnoma emancipacija

(Pred)zgodovina anarhizma

- Etimološki izvor besede gre iskati v grški besedo archos, (lat. Vladar, vodja, nadrejeni) s predpono an, ki pomeni brezvladno družbo oziroma družbo brez oblasti in avtoritete
- Irwingu L. Horowitzu: poskus orisa zgodovine anarhistične

Budizem in daoizem

- Anarhistične inspiracije in aspiracije lahko zasledimo že med japonskimi daoisti in budisti v 6. Oz. 5.stol pr.n.š.
- Temelj daoizma je koncept wu-wei: pomeni odsotnost vladarja

ZGODOVINA POLITIČNIH IDEJ – 2. KOLOKVIJ

Učenje danes nujno pomeni tudi neučenje. To kar želimo videti, raziskovati, determinira naša orodja in rezultate. Naša materij ni neka negibna slika, ni nekaj kar je ostalo v preteklosti, ampak nekaj kar je vedno znova rezultat razmerja političnih sil v družbi materija ZPI ni negibna slika!!! Vedno je rezultat razmerja političnih sil v družbi. Poleg tega to, kaj želimo videti, vedno determinira naša orodja in rezultate.

»Miti« o primernih pristopih k materiji ZPI (Zinn, 1990)

1. izvajati je potrebno »neangažirano« znanost
2. potrebno je biti objektivni (toda: objektivnost izgubimo že s selekcijo tekstov, je le ideal, ki se mu želimo približati in ga moramo kritično ovrednotiti)
3. znanstvenik mora biti racionalen – izogibati se mora emotivnosti
4. pomembna in nujna je specializacija/disciplinarnost: nedisciplinarno raziskovanje (brez ločnic, meja med disciplinami) je nevarno.

»mit objektivnosti« - ni popolne objektivnosti (subjektivno vplivamo na izbor tematike, literature, naslova; objektivnost izgubimo že s selekcijo tekstov – to kar želimo videti vpliva na rezultate)

Izvor politične organizacije

- politična organizacija (država) kot nov fenomen (manj kot 1% človekove eksistence) (z domestikacijo, udomačitvijo?!?!)
- 99% celotne zgodovine so ljudje živeli v (relativno) egalitarnih skupnostih, znotraj katerih so se odločitve sprejemale neposredno in soglasno
- predhodne oblike političnih organizacij: plemena, mestne države, imperiji
- nastanek politične organizacije povezan z nastankom intenzivnega kmetovanja in/ali udomačitvijo kultur in živali. nomadske skupine lovcev in nabiralcev nadomestijo skupnosti, ki so teritorialno ustaljene.

Nastanek politične organizacije povezan z nastankom intenzivnega kmetovanja in/ali udomačitvijo kultur in živali. Nomadske skupine lovcev in nabiralcev nadomestijo skupnosti, ki so teritorialno ustaljene.

Domestikacija

Posledice

- dominacija nad naravo in ljudmi
- relativno materialno obilje
- družbene neenakosti
- osebna lastnina konflikt svoboda versus enakost, individualno versus kolektivno
- specializacija
- številčna rast skupin
- hierarhija
- pojavijo se novi instrumenti (politični režim oz. politična organizacija), ki rešujajo vprašanja svobode-enakosti, glavni ciljev in vizije skupnosti, lokacije moči, načina njene uporabe

//znotraj antropologije pridemo do zaključka, da družba in država ne temeljita na družbeni pogodbi, ampak konflikta. To je nekaj popolnoma drugačnega, kar najdemo znotraj antropologije družba ne izhaja/izvira iz družbene pogodbe, ampak iz konflikta!

Vprašanja demokracije: ali je (pre)glasovanje res demokratično, ali ni zares demokratičen le konsenz? Domokracija mora namreč zaznavati tudi parcialne interese. Vprašanje ekonomskega predpogoja za resnično enakost v demokraciji + kako naj v demokratične procese vključimo nedržavljanke (že stoletja namreč državljanstvo kot pogoj participacije!). Demokracijo pogosto iščemo tam, kjer jo najtežje najdemo.

Grška dediščina

- mnoštvo nasprotujočih si tradicij
- redukcija na mislece, ki podpirajo statizem in hierarhičnost
- druga, podtalna tradicija, ki nudi lucidno kritiko etatizma, dominacije, eksploatacije – *tradicija upora:*

daoizem vs konfucionizem

2 možnosti spoznavanja zgodovine!

daoizem: v skladu s svojimi željami, svoboda, zavračanje avtoritete, da razvijaš svoje potenciale

konfucionizem: poslušnost, hvalnica avtoritete

Heraklit, Aristip, Antisten, Diogen

vs

Plato, Aristotel

Winstanley, Godwin

vs

Machiavelli, Hobbes

Kropotkin

vs

Spencer

Kropotkin (originalno branje Darwina; pravi, da je vzajemna vsaj toliko pomemben evolucijski faktor kakor tekmovanje: vzajemna pomoč je mogoče ključen faktor za razvoj in obstanek posameznih vrst) versus Spencer (Darwin) etc.

//stoiki: kozmopolitska demokracija

ANTIČNE KONCEPCIJE POLITIČNEGA (prevladujoči obravnavi)

Špartanska koncepcija:

- daleč od današnjih predstav o demokraciji in njenih značilnostih, toda vseeno ena prvih oblik neposredne demokracije
- odnos med posameznikom in državo – dolžnost da deluje v državi – državljanstvo je delovanje + poslušnost (nikoli upor)
- državljanstvo kot naravni status
- državljanstvo kot stvar javne sfere in delovanja
- etnična in razredna pogojenost (vojaška elita oz. špartiatii)
- temelj: sužnjelastništvo, vojskovanje in vzgoja
- status državljanca ni bil dosmrten
- državljanstvo nezdružljivo s fizičnim delom in obrtjo, saj vključuje le za vodenje in varnost
- pomen vzgoje, ki prispeva k državljanskim spretnostim in vrlinam
- državljanske dolžnosti (sodelovanje v vodeju, spoštovanje zakonov, vojaško služenje)
- pravica do lastništva nad delom javne zemlje, ki zagotavlja minimalni dohodek
- protiutež diarhiji – sodelovanje v *skupščini* (zakonodajni organ) in *svetu starejših* (sodni organ)

Atenska koncepcija

Odmik od špartanske koncepcije, zgolj nadgranja nekaterih elementov špartanske koncepcije – aspiracije po stabilnosti, redu, predanosti posameznikov državi... (+ nadaljevanje služenja državi),

gradi na razumevanju politične skupnosti. Državljanstvo in državljane razume kot subjekte, ki so predani tej javni stvari. Vrlina, da si kompetenten. Državljanstvo je uspeh politične skupnosti, je pogojen z javnim izobraževalnim sistemom. Na drugi strani avtorji govorijo ravno obratno. Politična skupnost mora temeljiti na demosu, mora biti organizirana horizontalno. Dober državljan ni samo tisti, ki je poslušen, ampak ki nudi drugačne rešitve, ki presega to ozko razumevanje demokracije. Demokracija ozka v Polisu: ženske, sužnji, tujci. V okviru Polisa demokracija oligarhija 20, 30 % ljudi.

Državljanstvo = poslušnost
= pogojeno z izobraževanjem

- Platon v viziji idealne države nadaljuje s špartansko idejo o delitvi dela znotraj posameznih slojev državljanov (varuhi, vojaki, podjetniki)
- nadaljevanje dihotomije služenja državi in ekonomske produkcije – to je naloga sužnjev (kmetovanje) in prebivalcev brez državljanstva (obrt, trgovina)
- pomen javnega izobraževalnega sistema, ki naj bi prenašal državljanske vrline
- za razliko od špartanske koncepcije Platon ni predvideval relativne stopnje politične enakosti znotraj razreda državljanov; razred državljanov ni bil homogen, saj ga cepita dve delitvi: po (pod)razredu in starosti
- pomen javnega izobraževalnega sistema, ki naj bi prenašal državljanske vrline
- dednost statusa

Republikanska tradicija

Je tista klasična tradicija. Delovanje za javno stvar. Ni samo stvar zasebnosti. Poskušali so presegati idotizem. Znotraj klasične tradicije imamo poudarek na poslušnosti, na republikanskih mitih sposobnostih (vrlinah, ki so nujne, da imamo fiksno in delujočo politično skupnost, do teh vrtilin pridemo preko izobraževanja). Na drugi strani državljanstvo razumljeno kot nabor dolžnosti.

*preseganje idiotizma + poslušnost, državljanske sposobnosti (vrline, do katerih pridemo z izobraževanjem)

*kako naj deluje posameznik, da bo država funkcionirala – niso pomembne potrebe posameznika

- koncepcija državljanstva kot vključenost državljanov v javne zadeve z namenom skupnega dobrega
- poudarek na odgovornem izpolnjevanju državljanskih dolžnosti
- ena poglobitnih dolžnosti državljanov je sodelovanje v javnem življenju – apatija nezaželjena in nesprejemljiva
- vzpostavljanje in negovanje skupnostnih vezi – bratovščine državljanov, ki živijo v harmoničnem soglasju
- velik pomen je na državljanskih vrlinah (gr. *arete*, lat. *virtus*), ki jih državljani pridobijo preko *izobraževanja in državne religije*
- državljanske vrline so širok koncept, ki vključujejo vse od *vrednot, telesnih in umskih sposobnosti, visokih moralnih načel, poznavanja javnih zadev*, pa vse do *vojaške discipline*
- namen koncepta državljanstva je poskus povezave posameznika in države v neko organsko celoto
- takšna povezava naj bi zagotavljala pravično in stabilno republikansko ureditev politične ga sistema ter hkrati individualno svobode državljanov

Grška tradicija upora

Avtorji, ki so že s svojimi pozicijami bili zelo progresivni. Na te avtorje naletimo samo, če se poglobljeno ukvarjamo z grško politično mislijo. Dva teksta, ki na kratko pokrivata cinike in stoike. Imamo ogromno fragmentov, zapiskov, dialogov in drugih del, da lahko izgradimo koherentno in kredibilno sliko obeh filozofskih šol. Politološki kanon lahko gradi na Platonu, Aristotlu. Dosti težje pa je narediti antologijo, kjer teh primarnih virov ni.

Heraklit, ki je poudarjal, da je edina konstanta spreminjanje/spremembe. Od popolnoma liberartarne pozicije, ga je ločil pogled na posameznika. Že takrat najdemo nastanek, da etnos ni enak demos. Politična skupnost mora biti nekaj drugačnega, kot pa narodna, krvna čistost. Politična skupnost mora bit nekaj, kar omogoča lažje opisovanje drugačnih, omogoča lažje vključevanje. Presegal je ozkost. S tezo o človeški in kozmični enotnosti presega raven pragmatizma in predvsem egoizma; pesimističen pogled na posameznika; disciplina, sila, vojna). Sofoklej, zelo grobe teze. Najdemo poziv, teorijo, da je treba odnos posameznika in avtoritete razumeti drugače. Dolžnost posameznika ob določenih priložnostih, situacijah, da krši to vez, da krši poslušnost, da obstaja t.i. višji zakon. Skorajda naravni zakon, ki je bolj pomemben kot pa človeški zakoni. Tukaj najdemo prvo utemeljitev človeške neposlušnosti. Antigona kot poziv k uporabi proti oblasti, ki generira krivične (človeške!) zakone. Sokrat, pomembne nastavke k tradiciji upora. Znotraj Sokrata najdemo poziv k spraševanju avtoritete. Oblast ni nekaj kar ima nadvlado nad posamezniki. Demokracija prav tako ni mehanska demokracija, ki bi pomenila odločanje za večino. Demokracija mora vključevati tudi proporcionalno razumevanje posameznika. Demokracija je bolj zapletena stvar je nekaj kar mora vključevati tudi skrb za posameznika, tudi skrb za enega, mora upoštevati tudi enega. Poziv k preizpraševanju vsake avtoritete, vsak posameznik ima neodtujljivo pravico da lastnega mnjenja, do svobode misli in delovanja; demokracija ni samo odločanje z večino; razuma posameznika ne sme omejevati nobena avtoriteta drugačne pozicije avtorjev!

AMERIŠKI LIBERALIZEM

Radikalnost liberalizma?

- Glavno sporočilo Smithovih del: zavračanje »surovih« in »podlih poskusov« »gospodarjev človeštva«, ki želijo slediti »ogabnemu načeku«: »Vse zase, nič za druge. »
- Nasproti takšnemu patološkemu razmišljanju Smith postavi koncept prostega trga, ki naj bi vodil do ideala svobode in enakosti ter zagotavljal pravico vsakega posameznika do kreativnega in samoizpolnjujočega dela.
- V poglavju *The expenses of the Sovereign or Commonwealth* (Knjiga V, Poglavje I) zapiše: „Razumevanje večjega dela človeštva določa njihova vsakdanja zaposlitev. Tako človek, čigar celotno življenje je omejeno na opravljanje nekaj preprostih operacij, katerih učinki so verjetno vedno enaki, nima priložnosti uporabiti svojega uma, (...) in postane tako neumen in ignorantski kot človeško bitje sploh lahko postane. Na veliko veselje svoje države je popolnoma nesposoben presojanja. Njegova spretnost na delovnem mestu se torej razvija na račun njegovih intelektualnih in družbenih odlik. A to je položaj, v katerega je v vsaki ‚napredni‘ in ‚civilizirani‘ družbi pahnjen reven delavski sloj, torej velik del ljudi. (...) Drugače je v tako imenovanih ‚barbarskih‘ družbah, kot se jih pogosto imenuje. V teh družbah najrazličnejše zadolžitve slehernega posameznika silijo k uporabi lastnih sposobnosti, um pa ne pade v dremavo topoglavost, ki v ‚civiliziranih družbah‘ poneumlja velik sloj ljudi. V teh ‚barbarskih‘ družbah, kot jih imenujejo, je vsak posameznik državnik, ki je sposoben razsojati o interesih družbe...“

// avtorji nudili radikalno kritiko statusa quo.

- Ideja, da je vsak posameznik državnik, je zelo pomembna (radikalno). Delovanje trga, ki lahko vodi tudi ne samo v ekonomsko ampak tudi družbeno neenakost.
- Hubot: ekonomska neenakost hitro rezultira/vodi v politično neenakost
- Ideja, da je vsak posameznik državnik, je tudi ideja ameriškega liberalizma ni avtoritete, ki bi lahko posameznika silila v dejanja, ki niso v skladu z njegovimi prepričanji!

Ameriška politična tradicija

- ZDA niso le ena izmed najstarejših predstavniških demokracij, pač pa so tudi država z bogato tradicijo nezaupanja in nasprotovanja državi na eni strani, ter odobravanja in spoštovanja

osebne avtonomije na drugi; danes predstavlja temeljni branik svobode mišljenja in govora - vir ekstremnega individualizma.

- David DeLeon v *The American as Abarchist* (1978) identificira tri dejavnike, ki so prispevali k oblikovanju povsem avtentične politične tradicije: protestantizem, kapitalizem in sam geografski prostor
- anarhizem je glavna tradicija. Zaznamovala je tudi vse ostale pozicije. Vsi ti dejavniki so imeli prespraševati ta nov center moči.
- protestantska etika in s tem pravica do osebnega mišljenja in vesti postala osnovna premisa ameriške politične kulture
- danes predstavlja temeljni branik svobode mišljanja govora – vir ekstremnega individualizma
- v takšnem prostoru ni bilo mogoče oblikovati visoko centriranih in hierarhični struktur: odprtost političnega zemljevida omogočala eksodus in s tem krepitev individualizma
- mnogi v anarhizmu vidijo najbolj izrazito ameriško politično tradicijo, še več, politično tradicijo, ki je edina povsem avtentična
- anarhizem = način razumevanja politične avtoritete
- v ameriški ustavi: svoboda, življenje, privatna lastnina (včasih namesto tega »sreča«).
- Norman Ware: »edini *bona fide* ameriški radikalni tradiciji«
- Lillian Symes in Travers Clementa: nedvomno filozofija, ki je najbolj domača ameriškemu temperamentu«
- Staughton Lynd (2009b: 162) v knjigi *Intellectual Origins of American Radicalism* ugotavlja, da so »ameriški revolucionarji vedno iskali družbo, v kateri bo država odmrta«
- Občutek neodvisnosti in individualnosti, ki se je razvil med samo-zanesenjaškimi (*self-reliant*) pionirji in priseljenci v 17. in 18. stoletju, sta glavni razlog, da je liberalizem v ZDA pridobil neke samosvoje (distinktivne) značilnosti in zaradi česar lahko danes upravičeno govorimo tudi kar o „ameriškem liberalizmu“
- priseljenci tudi brez branja Thomasa Paina prišli do spoznanja, da je „*družba v vsaki obliki blagoslov, medtem ko je država v svoji najboljši obliki le nujno zlo; v svoji najslabši obliki pa neznosno zlo*“
- Madison je kot glavno nalogo vlade opredelil „*varovanje bogate manjšine pred večino, ki si bi zaželela enake razdelitve lastnine ali drugega, podobno sprevrženega cilja*“; John Jay je zahteval, da „*morajo ljudje, ki so lastniki države z njo tudi upravljati*“

Začetki radikalizma

V tekstu skušajte iskati prekrivanja med klasiki in med ameriškimi liberalnimi misleci. Ideje, ki so bile izvožene v novi svet, rodijo tam drugačen rezultat.

- geografski prostor je omogočal, da so se ljudje selili in iskali »boljše«
- leta 1636 Roger Williams opozarja, da predstavlja vsako vsiljeno prepričanje »oskrnitev duše«, saj ima vsak posameznik pravico »poskusiti prav vse stvari«
- nova politična misel: vera v posameznika prepričanje, da je posameznik sposoben biti povezan z ostalimi in neodvisen od novih avtoritet, po drugi strani pa iskanje dobre skupnosti (nasprotje) R. Williams
- individuumi lahko postanemo le v skupnosti, skupnost pa je dobra le, če temelji na našem egoizmu
- v tem času tudi Anne Hutchinson iniciira proto-anarhistično gibanje *antinomianov*, ki so se – kot nakazuje že samo ime – borili proti neupravičnim sponam (človeških) zakonov // pomembna figura pri začetkih ameriške politične tradicije: začela je delati zapiske nedeljskih maš za tiste, ki niso na maše mogli priti. Potem jih je začela še komentirati. Začela je izpostavljati pozicije duhovnikov, to je vodilo k spraševanju politične avtoritete v novem svetu. Izpostavila je vero v posameznika. Vsak posameznik je očiščen z božjo zaprisego. To branje, to razumevanje posameznika in družbe se samo nadaljuje.
- sledili ideji, da pobožni ljudje niso več vezani na zakone, saj so očiščeni z božjo zaprisego »s svetim duhom v nas«

- po angleški revoluciji je prišlo do množičnega priseljevanja kvekerjev, ki s sklicevanjem na notranje versko spoznanje okrepijo splošno nezaupanja do (posvetnih) zakonov, podajanje političnih zapriseg, plačevanja davkov, vojaškega služenja...
- v 18. stoletju so z novimi vali priseljencev Severno Ameriko dosegle tudi ideje razsvetljenstva, ki so *vero v človekovo dobro* in možnost *neomejenga družbenega napredka* le še dodatno okrepile + povečale *nezaupanje do oblasti*
- s kolonialno ekspanzijo proti zahodu, stran od starega sveta, se je krepilo nezaupanje priseljencev do sleherne oblasti in plačevanja davkov
- občutek neodvisnosti in individualnosti sta glavni razlog, da je liberalizem v ZDA pridobil neke samosvoje (dinstinktivne) značilnosti !!!
- lahko govorimo tudi kar o »ameriškem liberalizmu«?
- Ameriški liberalizem – prelomi evropski liberalizem, je drugačen .... prelom!!

v novem svetu ne najdemo interpretacije posameznike. Najdemo zelo podobno interpretacijo svobode, ki smo jo našli pri cinikih in stoikih (posamezniki ne medsebojno izključujejo, ampak posamezniki neodvisni, avtentični, samo v delovanju z ostalimi).

Skupnost, druga družba, je rezultat našega egoizma, želimo, da so drugi ljudje tudi srečni, da so svobodni.

Dualnost ameriškega liberalizma

*Priseljenci tudi brez branja Thomasa Paina prišli do spoznanja, da je „*družba v vsaki obliki blagoslov, medtem ko je država v svoji najboljši obliki le nujno zlo; v svoji najslabši obliki pa neznosno zlo*“

• v organiziranju vsakdanjega življenja tako uspešni, da je bil *Benjamin Franklin* delegate (zvezne) ustavne konvencije v Pensilvaniji prisiljen opozoriti:

„*Gospodje, kot vidite lahko družba v anarhiji v kateri živimo uspeva vsaj toliko kot poprej. Pazite, da naši spori ne bi trajali predolgo, saj lahko ljudje pridejo do spoznanja, da lahko zlahka uspevajo brez nas.*“

• vsi ustavni očetje sovražili demokracijo:

• *Madison* je kot glavno nalogo vlade opredelil „*varovanje bogate manjšine pred večino, ki si bi zaželela enake razdelitve lastnine ali drugega, podobno sprevrženega cilja*“

• *John Jay* je zahteval, da *morajo ljudje, ki so lastniki države, z njo tudi upravljati*

Hofstimer govori, da so bili rastisti, niso verjeli v multietnično družbe, niso znal drugače uredit privatne lastnine.

Vsi ameriški liberalni misleci niso sledili isti ideji

Pain, Jefferson - Franklin, Madison, Jay

Težko priti do kompromisa, kako naj bi izgledala država.

Madison in Jay sta sovražila demokracijo, Pain pa je rekel da je družba blagoslov; država = nujno zlo ali neznosno zlo.

Thomas Jefferson

- liberalni mislec, ki prikaže kako blizu je liberalna misel nekim tokovom. Jefferson je zagovarjal, da je potrebno zgraditi drugačno, brezvladno družbo. Rekel je, da je najboljša vlada tista, ki najmanj vlada (približal se je anarhizmu) – treba je razviti drugačno, brezvladno družbo (»kot med našimi Indijanci«), brez vlade so ljudje bolj srečni. Opozarjal je pred nasilno in grabežljivo naravo države, ter kot idealno ureditev predlagal brezvladno družbo; anarhizmu se je povsem približal že z maksimo, da je „*najboljša vlada tista, ki vlada najmanj*“.
- ob dilemi, ali imeti vlado brez časopisov ali časopise brez vlade, zapiše: „*Niti trenutek se ne bi obotavljal pred izbiro slednje. Prepričan sem, da ljudje, ki živijo brez vlad, uživajo neskončno več sreče.*“
- Problem je bil v tem, da je pisal in ustvarjal prehitro. Bil je predkapitalistični avtor.

- Vsi ti avtorji niso pisali za elite. Jefferson kot Paine, vsi so poskušali s svojimi teksti vplivat na ameriško družbo. Da bi se brali povsod. Kljub temu, da je bil pisan na zelo *razumljiv*, to ne pomeni, da ni bil tudi teoretsko močan.
- Deklaracija o neodvisnosti je pomembna (1776).
  - avtoriteto je treba brzdati, dolžnost in pravica ljudi je, da vlado zamenja ali odpravo; ljudstvo ima v primeru despotizma oblasti ne le pravico, pač pa tudi dolžnost takšno vlado odpraviti
  - življenje, svoboda, iskanje sreče
 ali najdemo takšne ideje že prej? Argumentiraj! (odgovor: bolj ne)

„Mi trdimo, da so sledeče resnice umevne same po sebi: da so vsi ljudje ob rojstvu enaki, da jim je njihov Stvarnik dal neodtujljive pravice, med njimi pravico do življenja, svobode in iskanja sreče. Da bi zagotovili te pravice, so med ljudmi vzpostavljene vladavine, njihova pravična moč pa izhaja iz volje vladanih, tako da če kadarkoli katerakoli oblika vladavine ogrozi te smotre, ima ljudstvo pravico, da jo zamenja ali odpravi [sic] in postavi novo (...), ki bo najprimernejša za njihovo varnost in srečo.“

- Poudarjanje upora! Demokracija ni le stvar strinjanja, je tudi stvar kršitve, upora...!!! majhen upor vsake toliko časa dobra stvar, saj je to zdravilo nujno potrebno za dobro stanje vlade.
 „Drevo svobode mora biti vsake toliko časa osveženo s krvjo domoljubov in tiranov. Četudi se bodo ljudje kdaj upora poslužili v napačnem trenutku in v napačen namen, je to vseeno boljše kot da se ga nikoli sploh ne bi poslužili. Upam, da bo duh upora proti vladi živ za večno.“
- V Sloveniji omejeno razumevanje demokracije (demokracija ni le politični pluralizem in delitev oblasti na tri dele)

Pridemo do te dodatne skepse, do oblasti.

Demokracija je pri številnih avtorjih razumljena tako, da vodi v neko fosilizacijo. Demokracija je nekaj v konstantnem nastajanju. Prihajanje skupaj. Coming together.

- že v 18. stoletju opozarjal na naraščajočo koncentracijo moči in bogastva znotraj nekaj bančnih institucij in industrijskih korporacij, prav tako pa je opozarjal na pojav novega razreda predkapitalistov – „aristokratov“.
 „Ti se od ‚demokratov‘ ločijo v tem, da dvomijo v ljudi in se jih bojijo, zato jim tudi želijo odvzeti vso moč in jo predati višjim razredom. Na drugi strani pa se ‚demokrati‘ z ljudmi identificirajo, jim zaupajo, jih smatrajo za odkrite in poštene varuhe javnega interesa.“
- Verjel je, da ima vsakdo določene neodtujljive pravice, ena takšnih je tudi svoboda (liberty) – svoboda kot neovirana volja omejena s svobodo drugih. Verjel je tudi, da ima vsakdo prirojen čut moralnosti v okviru katerega lahko razbere naravne pravice drugih

Thomas Paine

Še bližje anarhistični poziciji, v smislu spraševanja avtoritete (ne v smislu ideologije)

Paine govori, da je treba ponovno rešiti idejo družbe: nasprotje med državo in družbo.

Razlika država – družba, on je *na strani družbe*. Nasprotovanje vladi se je vse bolj krepilo.

Paine ima zelo zanimivo razumevanje posameznika, lahko rečemo, da ima zelo zanimivo razumevanje družbe. Govori o vzajemni pomoči, govori, da je *potrebno sodelovat*. Govori o tem, da je mogoče družbo oblikovati na tak način, da obstaja vzajemna pomoč brez nove avtoritete, da obstaja vzajemnost med ljudmi brez vlade, centralne oblasti.

*bližje anarhistični poziciji; v svojem *Common Sense* (40) poda prodorno analizo razlik med družbo in vlado, katera je – z ekstremnim nezaupanjem v delovanje vlade – imela velik vpliv na kasnejše analize „klasikov anarhizma“.

Nekateri pisci so družbo in vlado zamenjali do te mere, da je med njima le malo razlike ali pa sploh ne. Ne le, da sta si različni, različne imata tudi svoje izvore. Medtem ko je družba rezultat naših želja, je vlada rezultat naše podlosti; medtem ko družba promovira naše zadovoljstvo pozitivno – z združevanjem naše vdanosti, vlada negativno – z omejevanjem naših hib. Prva spodbuja druženje, druga ustvarja razlike. Prva je naš varuh, druga kaznovalec. Družba je v vsakem stanju blagoslov, medtem ko je vlada tudi v svoji najboljši različici nujno, v slabši pa nevzdržno zlo. Vlada je, tako kot obleka, znak izgubljene nedolžnosti.“

Poda tudi:

- argumente za neodvisnost ZDA od VB (otok ne more vladati celini, Amerika ni Britanski narod ...)
- zavračanje ustavnega monarhizma (in ustave VB kot tiranistične – zaradi monarhističnih in aristokratskih načel)

*nasprotovanje vladi se je z leti le še krepilo kasneje je v delu *The Rights of Men* (47) v nasprotje vladi postavil pozitivne učinke naravnih (družbenih) nagonov, ki jih je kasneje v znamenitem delu *Vzajemna pomoč* razdelal Peter Kropotkin. „V veliki meri red, ki vlada med človeštvom, ni rezultat vlade. Svoj izvor ima v načelih družbe in naravnem ustroju ljudi. Obstajal je pred vlado in bi obstajal, če bi bila vlada ukinjena. Vzajemna odvisnost in recipročni vpliv, ki ga ima človek nad človekom in vsi deli civilizirane skupnosti drug nad drugimi, ustvarjajo veliko verigo povezav, ki jih drži skupaj.«

Ralph Waldo Emerson

Emerson je eden glavnih liberalnih mislecev v novem svetu. Razvija pozicijo, ki jo najdemo že pri Jeffersonu; skepsa do države, na drugi strani zaupanje do posameznika in povezovanje posameznikov v družbo! + upanje v posameznika v družbi. Pravi: vsaka država je pokvarjena.

Emerson državo ne razume samo kot neko neligitimno, nedemokratsko institucijo, ampak nekaj, kar je treba v novem svetu odpraviti.

Vera v potencialno popolnost razuma slehernega posameznika (naivno, a prvič srečamo tako vero v posameznika; prej skepsa do posameznika, da je nasilen, pokvarjen). !!!

Zakoni so sovražniki svobode in kreposti. Obstoj političnih institucij vodi v kratenje človeškega dostojanstva.

- Rešitev te enačbe: panteizem! vera v skupno usodo, skupno odgovornost
- (skupna) ideja ameriške politične misli
- Vsi smo ista zadeva, ista celota, kljub temu, da imamo različna telesa (vera)

Liberalizem kot neka sterilna struja, vendar je bil notranje razcepljen. Na eni strani najdemo strujo, ki je blizu avtorjem, ki smo jih brali. Znotraj Paina, Jeffersona,.. najdemo *približevanje skoraj anarhični poziciji*. Tudi *skepsa do tiranije, trga*. Številni liberalni misleci so zapadli v to naivno interpretacijo. Rešitev *prosti trg*. Pri transcendentalizmu najdemo to *skepsa do anomalij države, vlade in trga*.

Emerson je bil prvi, najpomembnejši avtor znotraj te skupine, v osnovi je postavil te transcendentalistične parametre. Oba avtorja sta sledila njemu, sta bila njegova učenca.

Takrat ZDA nova država, imajo močno vlado. Skepsa se zgolj kristalizira. Jefferson: problem je bil, da je pisal preveč zgodaj. Z Emersonom je bilo drugače. Začel se je nagel proces industrializacije, kapitalizem se pokaže v vseh svojih razsežnostih. Pri njemu ne najdemo zgolj skepse do države. To je samo en upor, ki ga Emerson nudi. Na drugi strani ponudi tudi zelo ostro kritiko ekonomskega sistema. Leta 1837 ZDA prenese kratka ekonomska depresija, Emerson pa zapiše: pravi, da je kapitalizem sistem sebičnosti, nezaupanja, prikrievanja, izkoriščanja prednosti in ne dajanja. Tukaj vidimo, da gre za bolj natančno kritiko, za nek prelom z evropsko tradicijo (za razliko od klasičnih liberalnih mislecev v Evropi nudi zelo jasno kritiko delovanja trga!!!!!!).

- Emerson nacionalno državo in njene zakone pojmoval kot sovražnike svobode in kreposti, saj že sam obstoj političnih institucij vodi v kratenje človekovega dostojanstva. „Vsaka država je pokvarjena. Vrli ljudje se zakonom ne smejo preveč pokoriti. V zavesti se razvije neka divja svoboda. Z zaostrovanjem zakonov želja po svobodi vodi v otopitev zavesti.“
- svojo libertarno vizijo gradi na veri v „potencialno popolnost razuma“ slehernega posameznika, in spoznanju, da „človek vsebuje v sebi vse, kar je potrebno za njegovo vlado“
- v eseju *Politics* Emerson zapiše: „Manj kot imamo vlade, tem bolje; manj zakonov in manj moči. Zdravilo za zlorabe formalne oblasti je vpliv osebnega značaja, rast Posameznika [sic]. Država obstaja, da izobražuje modrega človeka, tako kot se s pojavom modrega človeka država konča. Pojav značaja namreč državo naredi odvečno; moder človek je država.“
- Američane pozval naj se „odrečejo vladi, brez prestrašenega spraševanja ali se bodo lahko še vedno gradile ceste, dostavljala pisma in spoštovala osebna lastnina, ko bo naposled vlada nasilja končana“
- temeljni postulat Emersonove oziroma transcendentalistične filozofije je *panteizem* – prepričanje o vseprisotnosti božanskega v svetu, kjer je posledično sleherna stvar in bitje „mikrokozmos“ celotne stvarnosti:
- ker v svetu vlada „višji zakon“ (*Higher Law*), človek ne potrebuje človeških zakonov in države; namesto države Emerson predlaga *javna zborovanja in srečanja krajanov*, ki bi služila kot odločevalski forum. !!!
- gospodarska depresija leta 1837 utrdila prepričanje, da je kapitalizem „sistem sebičnosti . . . nezaupanja, prikrivanja . . . , izkoriščanja prednosti in ne dajanja.“
- poziv, da „v kulturi človeka ni ničesar bolj pomembnega kot pa upor nevarnostim trgovanja“, saj „[t]a invazija na naravo s strani trgovine, z njenim denarjem, krediti, parnikom, in železnico, grozi . . . z ustanovitvijo nove univerzalne monarhije, ki bo bolj tiranska kot Babilon ali Rim“
- Eden temeljev Emersonove filozofije je vera v skupnost – ne le svoboda od, temveč tudi svoboda za (*skupno vsem am. liberalistom*). !!!

Henry David Thoreau

Nosi pomembne teoretske novosti. Avtor eseja *Državljanška neposlušnost*, ampak to je samo en poudarek, ki je pomemben pri njemu. Esej je tudi pomemben kot intervencija o razpravi o demokraciji. Zaradi neplačevanja davkov (nestrinjanje) zaprt za 2 dni.

Pisal je skoraj stoletje za Jeffersonom, lahko je beležil negativne trende industrializacije.

Prevodi njegovih esejev = antologija anarhizma.

*Transcendentalistični eksperiment: živeti preprosto, v naravi, z njo !!

*Vera v naravo + nestrinjanje s suženjstvom!

*Neodvisnost ne pomeni le politične neodvisnosti

*Zagovor/utemeljitev pravice do upora in prakse državljanske nepokorščine

*Vera v razum posameznika vs. Nezaupanje in sovražstvo do avtoritete

*Svoboda/neodvisnost ne le na političnem polju, temveč tudi v ekonomski, družbeni in moralni sferi

!!!

Nadgrajuje pozicije, ki jih najdemo pri Emersonu. Ključen zaradi dveh del: *Walden or Life in the Woods*; drugi pa *On the Duty of Civil Disobedience*. Zelo lahko delo. Ta preprostost, neposrednost ni minus, kvečjem plus. Ne samo naj *pokažejo hrbet novi vladi*, ampak celo podpira institut sužnjelastništva. Ta esej je preprost, in to je problem.

Thorune nudi kompleksno in zelo izdelano teorijo demokracije. Skepsa do avtoritete, nezaupanje do avtoritete. Priprt, ker ni plačeval davkov. Začela se vojna z Mehiko. Thuro svobode ni nikoli razumel tako naivno. Pravi, da svoboda in demokracija nista samo stvar politične arene. Ne samo da smo enakopravni v politični areni, to še vedno do lahko vodi do popolnoma nedemokratičnih rešitev: potrebno je *demokracijo razširiti tudi na polje politične ekonomije*. Ohranja se evropska praksa neuvrščenosti, izkoričanja.

Večinska demokracija je spet zelo slab substitut za pravo demokracijo. Prava demokracija pomeni iskanje skupnih rešitev, ne pomeni samo odločanje.

V eseju »Državljska neposlušnost« boste našli zelo jasno kritiko zakonov. Zakoni so prej del problema kot rešitev. Demokracija mora pomeniti to konstantno, zunanje, izstop. Demokracija ni zgolj to, da se strinjamo, ampak tudi to, da se ne strinjamo. Če pogledamo ustavne očete, so bili vsi v prekršku. (*zagovor/utemeljitev pravice do upora in prakse državljanske nepokorščine*)

Kaj je demokracija danes? pogovarjali smo se o pogovarjanju omejenega razumevanja demokracije danes (glej zgoraj pri Jeffersonu)? Pri nas je demokracija razumljena kot partiokracija, kot nekaj kar smo dobili, kar je narejeno, nek paket. Demokracija pomeni vključenost, nek tok, fluidna zadeva. Pripravljenost posameznikov, da so sposobni demokracije. Pri nas pa je demokracija bila razumljena na ta vulgaren način, demokracija je nekaj kar nas vodi v pasivizacijo, glasovanje za že oblikovane opcije, stik z označevalci se konča, ko damo glas na volišču. Thoreau pravi, da ni glasovanje kar se od nas zahteva. Glasovanje lahko vodi v nedemokratične anomalije. Vzpon nacizma, sužnjelasništvo v ZDA,.. Ne sme biti samo glas, košček papirja, ampak ves vaš vpliv.

Alienacija od narave, dela, družbe,...Rešitev: vrnitev k naravi. »gozd je bolj veličasten kot sleherna katedrala.« vera v naravo!! za Emersona narava tudi prostor, ki nam kaže, da je življenje onkraj držav ne le možno, pač pa tudi nujno, če želimo, da bo človeški in družbeni habitus bolj svoboden.

- v delu *Walden: or, Life in the Woods* Thoreau natančno opiše svoj transcendentalistični eksperiment – živeti preprosto, v naravi in z njo, v materialnem pomanjkanju vendar v duhovnem bogastvu.
- Svoje želje in zahteve utemeljuje z vero v naravno; se bistveno razlikuje od človeških zakonov, zaradi česar naj bi vsi posamezniki zvesti svojemu libertarnemu nazoru, dajali večji pomen svobodno porajajočim se impulzom kot pa mehanskemu sledenju pravil.
- Esej *Državljska neposlušnost* predstavlja enega izmed najpomembnejših zagovorov oziroma utemeljitev pravice do upora in prakse državljanske nepokorščine; razkriva vero v razum posameznika na eni strani, ter nezaupanje in sovraštvo do sleherne avtoritete na drugi. Poda tudi lucidno kritiko zakonov.
- Svobode ni omejeval le na sfero politike, pač pa jo je logično razširil tudi na ekonomsko, družbeno in moralno sfero
- Poudarja, da je vojna za neodvisnost ljudi sicer osvobodila politično, vendar večino vseeno še vedno pustila zasluženo ekonomsko in moralno. „*Ali je to dežela svobodnih? Kaj pomeni, da si svoboden pred kraljem Georgem, vendar še vedno ostajaš suženj kralja Predsodka? Kaj pomeni, da si rojen svoboden, vendar ne živiš svoboden? Kakšna je vrednost politične svobode, razen sredstva za doseganje moralne svobode?*“
- Kritiko uporabe večinskega odločanja tudi v moralnih zadevah oziroma v odločanju med dobrim in slabim. „*Se mora državljan na račun zakonodajalca samo za trenutek ali v zadnji stopnji odreči svoji vesti? Zakaj ima potem vsak človek vest? Mislim, da bi morali biti najprej ljudje in šele nato objekti. Edino pravico, ki jo imam pravico predpostavljati je, da v vsakem trenutku delam tisto, kar mislim, da je prav.*“
- Poda lucidno kritiko zakonov. „*zakon nikoli ne naredi ljudi niti za trohico pravičnejše; in ker ga spoštujejo, so celo dobronamerni vsak trenutek narejeni za agente krivice.*“
- Rešitev za osvoboditev iz tiranije vidi le v uporabi – državljanski nepokorščini.
- Thoreau ni pomemben le zaradi idej o uporabi in državljanski nepokorščini, pač pa vsaj toliko tudi kot predhodnik socialne ekologije: v delih opisuje posledice industrializacije, modernega življenja, pehanja za dobičkom in oblastjo, ki nujno vodijo do alienacije od narave, dela, družbe in nenazadnje od samega sebe na osnovi spoznanja, da kapitalizem ni le glavni razlog za ohranjanje suženjstva na Jugu, pač pa da – z ustvarjanjem fiktivnih potreb in iluzornih predstav o ljudeh samih – nujno vodi tudi k „samozaslužjevanju“ sicer svobodnih ljudi, je Thoreau svoj *eksodus* našel v naravi.
- Za Thoreauja je gozd bolj veličasten in pomemben kot sleherna katedrala, za Emersona narava tudi prostor, ki nam kaže, da je življenje onkraj držav ne le možno, pač pa tudi nujno, če želimo, da bo človeški in družbeni habitus bolj svoboden, in bo ljudem zagotavljal večjo mero dobrega in svobode.„*Šel sem v gozd, ker sem želel živeti preudarno; ker sem se želel soočiti*

samo z bistvenimi dejstvi življenja; ker sem želel ugotoviti ali se lahko naučim tisto kar me lahko življenje nauči, in ne, da bom ob svoji smrti spoznal, da sploh nisem živel.“

Margaret Fuller:

ena prvih feministk in zagovornic izobraževanja žensk
osredotočenost na posameznika, v splošnem blizu idejam transcedentalizma

Ami. liberalizem in svoboda

- s tezo o človeški in kozmični enotnosti presegajo raven liberalnega pragmatizma in egoizma, saj je vsak posameznik moralno zaobvezan oziroma odgovoren za druge
- individualnost ni enaka individualnosti utemeljeni v evropski lib. doktrini, kjer je vsak posameznik zaprta celota
- po liberalni (idealistični) poziciji je svoboda posameznik omejena s svobodo drugih
- svoboda posameznika tako ni stvar izolacije, temveč vsestranskega priznavanja svobode; ni stvar zaprtosti, temveč stvar združevanja
- resnično svobodni smo samo tedaj, če so dejansko vsi ljudje (*ergo* abolicionizem, feminizem) enako svobodni, kot smo mi sami - samo s svobodo drugih postanemo resnično svobodni
- svoboda drugih torej ne pomeni omejevanja ali zanikanja naše svobode, še več, je njena nujna predpostavka in potrditev

Transcendentalizem

Pristopi k zgodovini (političnih idej) ZDA

Progresivna sinteza (1900-1945):

- Charles A. Beard, Vernon L. Parrington, Frederick Jackson Turner
  - zgodovina ZDA kot zgodovina (ekonomskih) konfliktov
  - Jefferson : Hamilton; agrarni J : industrijski/kapitalistični S;
- liberalizem : konservativizem

Konservativni konsenz (1945-1968):

- homogenost ameriškega projekta
- zgodovina brez prelomov – izjemi Državljska vojna in New Deal
- dosežena družba obilja in pravičnosti + ideološki monizem

Radikalno zgodovinopisje (1968-):

- ponovno odkritje rasizma, imperializma, revščine, izključevanja...
- zgodovina »from the bottom up« (Jesse Lemisch)
- zgodovina konfliktov, a ne zgolj ekonomskih
- Jesse Lemisch, Eugene Genovese, Howard Zinn, Staughton Lynd

Zdrs od utopije v novem svetu, do nove države. Ta zdrs, prelom, lahko beležimo med Deklaracijo o neodvisnosti, hitro pa so pozabili na zasledovanje sreče. Bill of rights: life, liberty and private property, za to mora skrbet država. Konzervativno branje, sentiment, so se širili v celotni ameriški družbi. Posledica te dualnosti v ZDA je to, da lahko zgodovino beremo na en ali drug način. Spregledala se je bolj progresivna sinteza. Imamo pa tudi 2 druga obdobja, kjer je bil naslovljen konflikt med 2 paradigmama. Ustvarjanje družbe, ne države. Na drugi strani imamo strujo, ki spet govori, da je potrebno ob osnovnem konfliktu, izpostaviti tudi druge oblike konflikta – to je obdobje radikalnega zgodovinopisja.

Progresivna sinteza je bila močnejša struja do konca 2. sv. Charles Beard (skušal pokazati, da ustava ni bila nek demokratični instrument, ampak da je bila ustava dejansko poraz). Vsi ti avtorji so govorili, da zgodovina ZDA, ni zgodovina soglasja, ampak je zgodovina konflikta. Omejitve je bila, da je bil ta konflikt bolj ali manj ekonomski. Predvsem so govorili, da je šlo za spopad med liberalizmom in konzervativizmom.

Po 2. sv. beležimo kratko preusmeritev v konzervativni konsenz, kjer se ponovno skuša prikazati, da so ZDA zgodbe o uspehu. Mogoče obstajata zgolj 2 epizodi, ki predstavljata turbulence: državljanska vojna in new deal. Ta epizoda se hitro konča.

Zadnje obdobje: liberalizem se ne razume zgolj to, da so bili vsi podobni (vsi enako idejo, potrebno je zgraditi novo državo – temu ni bilo ravno tako; sleherni proti do avtoritete in nove vlade; ta sklepa se je krepila). Po porazu z oblikovanjem nove ustave, je prišlo do ponavljanja zgodbe. V osnovi je bila stvar podobna: nov center oblasti, novo vojsko, ki je preprečevala sleherni odpor.

Transcendentalizem

- na eni strani politična teorija, na drugi literarna smer
- na eni strani socialno-ekonomska, politična teorija, na drugi literarna struja; pristop olajšuje dejstvo, da se transcendentalizmu izpodbija njegova literarna vrednost na račun njegove izrazite didaktičnosti ⇒ ekonomska, politična, filozofska ter teološka dela, katerih skupni imenovalec je družbena kritičnost.
- pristop olajšuje dejstvo, da se transcendentalizmu izpodbija literarna vrednost na račun izrazite didaktičnosti ekonomska, politična, filozofska ter teološka dela, katerih skupni imenovalec je družbena kritičnost
- ključna dela transcendentalizma – e.g., **Thoreaujev** *Walden*, **Emersonov** *Nature*, **Whitmanove** *Travnje bilke* – del ameriškega literarnega/politološkega kanona
- politična dimenzija transcendentalistov pogosto spregledena
- Lawrence Buell: omenjena dela tega statusa niso pridobila toliko zaradi njihove estetke vrednosti kot pa zaradi njihovih političnih implikacij in družbene kritičnosti //še danes se spregleda politična dimenzija. Veliko jih je skušalo izpodbijati vrednost besedil (niso lepa,...), kao da niso polja leposlovja.
- transcendentalizma ni mogoče enoznačno definirati, zato bi lahko zapisali staro in oguljeno frazo, da je definicij transcendentalizma toliko, kolikor je njenih poskusov: *literarna struja, katere epoha je časovno omejena na obdobje med 1830 do 1850, njena prostorska dimenzija pa na Novo Anglijo*
- s transcendentalizmom se prvič v zgodovini ameriške književnosti pojavi želja po udeležanju ideje, da pisatelj je oziroma mora postati dejanski oblikovalec sveta
- pisatelj je tako pridobil novo vlogo – vlogo duhovnika ali celo preroka
- v predgovoru k prvi izdaji *Travnih bilk* Whitman zapiše, da se pesnik ne sme zadovoljiti z umetnostjo svojih verzov, pač pa mora postati prerok, videc, bard, učitelj in moralist v smislu zagovarjanja prihodnosti in demokracije:

“Pesnik je prerok . . . je posebnost . . . v sebi je popoln . . . drugi sicer niso nič slabši, le da ne vidijo vsega, kar vidi on. Prav tako pesnik ne poje v zboru . . . ne meni se za pravila . . . saj jih postavlja sam. Pesnik je oko ljudstva.”

- bolj proti tradicionalnemu (tradicionalnim vzorcem obnašanja, izražanja in delovanja) potekal na več v ravneh – v literaturi, kjer se je bojeval proti tradicionalnim formam kulturnega izražanja, kakor tudi v vsakdanjem življenju
- Emerson in Thoreau opozarjala na mlačnost, ki vlada v ameriški literaturi, in zaradi katere so številni ameriški literati zgolj imitatorji britanskih »očetov«
- Emersonov napotek pesnikom v njegovi pesmi *Merlin* (1847): cilj pesnika ne sme biti literarna forma, pač pa zgolj substanca, kjer je dovoljena inovativnost:
Sijajen je umetnik,
sijajne so oblike barda.
Le-ta najne zapleta
z omejitvami forme, ritma in metra
- S. Lynd: Thoreauja in Marxa ne povezuje samo nadvse podobna vizija politične alternative, pač pa tudi literarni stil, ki je poudarjal nasprotja in gibal zaključke do skrajnosti: na trenutke je „paralelizem skoraj neverjeten“; za Thoreauja kot za Marxa svoboda pomeni več kot zgolj politično demokracijo.

Transcendentalisti so brali ameriško zgodovino kot nek majhen uspeh. Res so kolonije dosegle neodvisnost, v vseh pogledih so ostale podrejene. Če želimo neodvisnost in Painov cilj (družbo, ne državo), je cilj tudi kulturna neodvisnost.

- razlog za nerazumevanje v ločenosti sfer, v katerih se oba »koncepta« obravnata
- Cornel West v *The American Evasion of Philosophy*: interpretativna slepota rezultat zmotnega umeščanja transcendentalizma zgolj v milje ameriške literarne renesanse, ne pa tudi povezovanja z evropskim političnim razvojem
- Staughton Lynd v knjigi *Intellectual Origins of American Radicalism* bere Thoreauja ob in skozi njegovega vrstnika Karla Marxa
- Thoreauja in Marxa ne povezuje samo nadvse podobna vizija politične alternative, pač pa tudi literarni stil: na trenutke je »paralelizem skoraj neverjeten«
- za Thoreauja kot za Marxa svoboda pomeni več kot zgolj politično demokracijo

Ideje transcendentalizma poudarjajo pomen samozanesenjaštva oziroma „zaupanja vase“ (*self-reliance*), saj je to pogoj, da sleherni človek vzpostavi stik z božanstvom oziroma Nad-dušo (*Over-Soul*) znotraj sebe.

s tezo o človeški in kozmični enotnosti transcendentalisti presegajo raven liberalnega pragmatizma in predvsem egoizma, saj je vsak posameznik moralno zaobvezan oziroma odgovoren za druge

po liberalni (idealistični) poziciji je svoboda posameznika omejena s svobodo drugih svoboda posameznika tako ni stvar izolacije, temveč vsestranskega priznavanja svobode; ni stvar zaprtosti, temveč stvar združevanja

resnično svobodni smo samo tedaj, če so dejansko vsi ljudje (*ergo* abolicionizem, feminizem) enako svobodni, kot smo mi sami - samo s svobodo drugih postanemo resnično svobodničim številčnejši so svobodni ljudje, ki nas obdajajo, in čim globlja in večja je njihova svoboda, tem večja, globlja in širša postaja naša svoboda

Epistemološka pozicija: transcendentalizem ima svoje epistemološko izhodišče v Kantovem filozofskem sistemu apriornih kategorij Kantov idealizem je Lockejevo filozofijo zavrnil z osvetlitvijo vrste idej in implicitnih form, do katerih človek ne pride z izkustvom, ampak je preko njih možno priti do izkustva.

Ontološka pozicija

- časovno omejena na obdobje med letom 1830 in 1850, medtem ko je prostorska dimenzija omejena na območje Nove Anglije
- vzniknil iz unitarističnega regionalizma gibanja, ki je zagovarjalo tudi svobodno interpretacijo Biblije
- obrnili hrbet krščanski dogmatiki, rešitev našli v ideji o duhovnem potencialu v vseh živih bitjih
- človekov odnos do boga naj bi bil individualen, zato je tudi duhovnik kot posrednik med bogom in posameznikom nepotreben in nesmiseln
- ljudje nosijo v sebi zametke božanskosti, zaradi česar imajo pravico in dolžnosti nasprotovti vsaki vsiljeni tradiciji in avtoriteti
- vsenavzoča božanskost spreminja svet v mikrokozmos, sleherni dušo posameznika pa v božansko dušo

//vsak posameznik je država v sebi. Vsak ima pravico do nespoštovanja avtoritete

- v delu *Nature* (1849) Emerson zapišeo kozmični enotnosti: *Stojim na razgaljenih tleh, - moja glava plava v veselem zraku, povzdignjena v neskončno vesolje, – in vsaka manjvredna sebičnost izgine. Postanem prosevno zrklo. Nisem nič. Vidim vse. Tokovi totalnega bitja krožijo znotraj mene; sem del ali kos Boga!*

- Walt Whitman pa v središče svoje pesmi *Song of Myself* (1855) postavi ravno redefinirani romantični jaz: *Opevam sebe in se slavim, in kar sem jaz dognal, to dognal boš ti, kajti sleherni atom mojega telesa del je tudi tvojega!*
- *///išči diskontinuitete med evropskim in ameriškim liberalizmom*
- individualnost ni imela individualnosti utemeljeni v liberalni doktrini, kjer je vsak posameznik zaprta celota
- s tezo o človeški in kozmični enotnosti transcendentalisti presegajo raven liberalnega pragmatizma in predvsem egoizma, saj je vsak posameznik moralno zaobvezan oziroma odgovoren za druge
- Emerson o redefiniranju posameznika in njegovega jaza zapiše: *Vsaka nadrobnost v naravi, list, kaplja, kristla, trenutek časa, je povezana s celoto in je deležna popolnosti celote. Vsak delec je mikrokozmos, ki zvesto odseva podobo sveta.*
- *Ameriški liberalizem mogoče: izpit???*

Raphl Waldo Emerson

Liberalizem kot neka sterilna struja, vendar je bil notranje razcepljen. Na eni strani najdemo strujo, ki je blizu avtorjem, ki smo jih brali. Znotraj Paina, Jeffersona,.. najdemo približevanje skoraj anarhični poziciji. Tudi skepsa do tiranije, trga. Številni liberalni misleci so zapadli v to naivno interpretacijo. Rešitev prosti trg. Pri **transcendentalizmu** najdemo to skepsa do anomanih države, vlade in trga.

Emerson je bil prvi, najpomembnejši avtor znotraj te skupine, v osnovi je postavil te transcendentalistične parametre. Oba avtorja sta sledila njemu, sta bila njegova učenca.

Takrat ZDA nova država, imajo močno vlado. Skepsa se zgolj kristalizira. Jefferson: problem je bil, da je pisal preveč zgodaj. Z Emersonom je bilo drugače. Začel se je nagel proces industrializacije, kapitalizem se pokaže v vseh svojih razsežnostih. Pri njemu ne najdemo zgolj skepse do države. To je samo en upor, ki ga Emerson nudi. Na drugi strani ponudi tudi zelo ostro kritiko ekonomskega sistema. Leta 1837 ZDA prenese kratka ekonomska depresija, Emerson pa zapiše: pravi, da je kapitalizem sistem sebičnosti, nezaupanja, prikrivanja, izkoriščanja prednosti in ne dajanja. Tukaj vidimo, da gre za bolj natančno kritiko, za nek prelom z evropsko tradicijo (za razliko od klasičnih liberalnih mislecev v Evropi nudi zelo jasno kritiko delovanja trga!!!!!!).

- Emerson nacionalno državo in njene zakone pojmoval kot sovražnike svobode in kreposti, saj že sam obstoj političnih institucij vodi v kratenje človekovega dostojanstva: *„Vsaka država je pokvarjena. Vrli ljudje se zakonom ne smejo preveč pokoriti. V zavesti se razvije neka divja svoboda. Z zaostrovanjem zakonov želja po svobodi vodi v otopitev zavesti.“*
- libertarno vizijo gradi na veri v „potencialno popolnost razuma“ slehernega posameznika, in spoznanju, da „človek vsebuje v sebi vse, kar je potrebno za njegovo vlado“
- temeljni postulat Emersonove oziroma transcendentalistične filozofije je *panteizem* – prepričanje o vseprisotnosti božanskega v svetu, kjer je posledično sleherni stvar in bitje „mikrokozmos“ celotne stvarnosti: „Svet se zrcali v kaplji rose.“
- ker v svetu vlada „višji zakon“ (*Higher Law*), človek ne potrebuje človeških zakonov in države; namesto države Emerson predlaga javna zborovanja in srečanja krajanov, ki bi služila kot odločevalski forum
- Američane pozval naj se „odrečejo vladi, brez prestrašenega spraševanja ali se bodo lahko še vedno gradile ceste, dostavljala pisma in spoštovala osebna lastnina, ko bo naposled vlada nasilja končana“
- esej *Politics* : „Manj kot imamo vlade, tem bolje; manj zakonov in manj moči. Zdravilo za zlorabe formalne oblasti je vpliv osebnega značaja, rast Posameznika [sic]. Država obstaja, da izobražuje modrega človeka, tako kot se s pojavom modrega človeka država konča. Pojav značaja namreč državo naredi odvečno; moder človek je država.“
- gospodarska depresija leta 1837 utrdila prepričanje, da je kapitalizem „sistem sebičnosti . . . nezaupanja, prikrivanja . . . , izkoriščanja prednosti in ne dajanja.“
- poziv, da „v kulturi človeka ni ničesar bolj pomembnega kot pa upor nevarnostim trgovanja“, saj „[t]a invazija na naravo s strani trgovine, z njenim denarjem, krediti, parnikom, in železnico, grozi . . . z ustanovitvijo nove univerzalne monarhije, ki bo bolj tiranska kot Babilon ali Rim“

Henry David Thoreau

Nadgrajuje pozicije, ki jih najdemo pri Emersonu. Ključen zaradi dveh del: Walden or Life in the Woods; drugi pa On the Duty of Civil Disobedience. Zelo lahko delo. Ta preprostost, neposrednost ni minus, kvečjem plus. Ne samo naj *pokažejo hrbet novi vladi*, ampak celo *podpira institut sužnjelastništva*. Ta esej je preprost, in to je problem.

Thoreau nudi kompleksno in zelo izdelano teorijo demokracije. Skepsa do avtoritete, nezaupanje do avtoritete. Priprt, ker ni plačeval davkov. Začela se vojna z Mehiko. Thuro svobode ni nikoli razumel tako naivno. Pravi, da svoboda in demokracija nista samo stvar politične arene. Ne samo da smo enakopravni v politični areni, to še vedno do lahko vodi do popolnoma nedemokratskih rešitev: potrebno je *demokracijo razširiti tudi na polje politične ekonomije*. Ohranja se evropska praksa neuvrščenosti, izkoričanja.

Večinska demokracija je spet zelo slab substitut za pravo demokracijo. Prava demokracija pomeni iskanje skupnih rešitev, ne pomeni samo odločanje (glej zgoraj!)

V eseju »Državljska neposlušnost« boste našli zelo jasno kritiko zakonov. Zakoni so prej del problema kot rešitev. Demokracija mora pomeniti to konstantno, zunanje, izstop. Demokracija ni zgolj to, da se strinjamo, ampak tudi to, da se ne strinjamo. Če pogledamo ustavne očete, so bili vsi v prekršku. (*zagovor/utemeljitev pravice do upora in prakse državljanske nepokorščine*)

Kaj je demokracija danes, pogovarjali smo se o pogovarjanju omejenega razumevanja demokracije danes (glej zgoraj pri Jeffersonu)? Pri nas je demokracija razumljena kot partiokracija, kot nekaj kar smo dobili, kar je narejeno, nek paket. Demokracija pomeni vključenost, nek tok, fluidna zadeva. Pripravljenost posameznikov, da so sposobni demokracije. Pri nas pa je demokracija bila razumljena na ta vulgaren način, demokracija je nekaj kar nas vodi v pasivizacijo, glasovanje za že oblikovane opcije, stik z označevalci se konča, ko damo glas na volišču. Thoreau pravi, da ni glasovanje kar se od nas zahteva. Glasovanje lahko vodi v nedemokratske anomalije. Vzpon nacizma, sužnjelastništvo v ZDA,.. Ne sme biti samo glas, košček papirja, ampak ves vaš vpliv.

Najbolj problematičen aspekt pa je naivna pozicija. Priznal je premoč, rešitev je, da enostavno spregledamo to in gremo nazaj. Politični zemljevid ni bil popisano, lahko so šli stran. Na določeni točki je več 100.000 ljudi živelo stran od ameriške vlade. Imeli smo družbe, ki niso imele povezave z ameriškim...več 100.000 ljudi živelo stran, brez nekih centrov moči, šlo je za skupnosti, ki so bili bolj ali manj uspešni. Kapitazem ni bil glavni razlog za ohranjanje suženjstva.

Alienacija od narave, dela, družbe,...Rešitev: vrnitev k naravi. »gozd je bolj veličasten kot sleherni katedrala.« vera v naravo!! za Emersona narava tudi prostor, ki nam kaže, da je življenje onkraj držav ne le možno, pač pa tudi nujno, če želimo, da bo človeški in družbeni habitus bolj svoboden.

- vsako glasovanje definira kot igro z rahlim moralnim priokusom, igro s pravico in krivico, z moralnimi vprašanji; spremlja jo seveda stava: "*Glasovati za pravico niti ne pomeni zanjo sploh kaj narediti. Pomeni slabotno izražanje želje, ki bi morala prevladati. Pameten človek pravice ne bo prepustil milosti naključja niti si ne bo želel, da bi prevladala prek oblasti večine. V dejanju množice je le malo vrline.*"
- rešitev za osvoboditev iz tiranije v državljanski nepokorščini, kjer vsak posameznik deluje v skladu z lastno vestjo in ne z diktati vsiljenih državnih zakonov. "*Dajte svoj celoten glas; ne zgolj košček papirja, ampak ves vaš vpliv. Če se manjšina prilagaja večini je nemočna; potem niti ni manjšina; vendar je neustavljiva, kadar ima ves svoj pomen. . . . Nisem bil rojen, da bi me silili. Jaz bom dihal na svoj način!*"

Walt Whitman – Leaves of Grass

s pomankljivo izobrazbo, številni avtorji pa ga umeščajo v to skupino

v vsebini najdemo na isti strani prostitutko in delavca, delavca industrialca, kmeta brez zemlje, veleposestnika. Zanimiva tudi forma same knjige. Knjiga je pomembna: prosti verz korak naprej ali nazaj? Osnovna enota je stavek, misel. Ne gre za poezijo v strogem pomenu besede.

Odzivi so bili zelo mešani, v tem širšem časovnem spektru. Whitman je bil tako prisiljen rešiti svojo biblijo novega sveta, da je Emersonu pismo brez odobritve priložil novim edicijam.

Whitman zanimivih v vseh espektih. V njen najdemo idejo komunalnega individualizma. Obsedenost posameznika z njegovo svobodo in nuja izgradnje skupnosti, družbe. Na eni strani je potrebno skrbet, da imamo skupnost, medsebojno povezanost, pomoč. Na drugi strani pa je izravnavanje težnje demokracije. Družba brez opozicije. Citat, ki pokaže kako poskuša Whitman skozi svoja besedila pokazati oziroma razkrit nek egalitaren izziv sveta. Tukaj imamo razumevanje posameznika: da pravice niso zero sum game. Thoreau oz. Whitman razume svobodo in pravice drugače. Moje pravice nujno morajo temeljiti na tvojih pravicah, moja svoboda se ne konča s tvojo. Sovrašтво do vlade, države, politike. Med državljansko vojno se njegova skepsa okrepi. Pomagal je ranjenim.

- raziskovalci ameriške zgodovine in literature ga vseeno upravičeno uvrščajo med transcendentaliste
- za razliko od ostalih transcendentalistov je prihajal iz popolnoma drugačnega okolja
- političnost zbirke v formi in vsebini
- s prostim verzom odpravil dvome o obstoju samosvoje ameriške literature krši klasično tradicijo verzne forme, ter kot osnovno pesniško enoto uporabi stavek, misel gre za neke vrste ritmično prozo, v glavnem brez rime in brez metra

Odzivi

- Emerson pozdravil Whitmanov prvenec z besedami: »Pred vami je bogata kariera, uživajte v svobodnem in pogumnem mišljenju.«
- čeprav je imel ob pisanju v mislih radikaliziranje »malih« ljudi, njegova zbirka ni bila deležna posebne pozornosti
- delavskemu razredu nikoli ni bilo za transcendentalno iskanje kozmične resnice
- nekatere recenzije:
  - »a mass o stupid filth« (Rufus Griswold)
  - »reckless and indecent« (Charles A. Dana)
  - »a faraggo of rubbish... like the ravings of a drunkard« (Dublin Review)
  - »one of the strangest compounds of transcendentalism, bombast, philosophy, folly, wisdom, wit and dullness which it ever entered into the heart of man to conceive« (Brooklyn Daily Eagle)

Komunalni individualizem

- močan egalitarni naboj
- v pesmi *A Thought by the Roadside*: "O enakost – da bi prizadelo me, ker drugim kakor meni daješ možnosti in pravice enake – da za moje pravice nepogrešljivo ne bi bilo, da drugi posedujejo enake." (Whitman, 1983: 223)
- Whitman poudarjal individualizem na eni strani – tako ne preseneča, da njegova najslavnejša pesnitev nosi naslov *Pesem o sebi* – ter pomen solidarnosti na drugi
- ideje in vrednote »komunalnega individualizma«, »ne zgolj zaradi spoznanja, da je – kljub vsem splošnim zakonom – to velika zakonitost narave, pač pa tudi kot zdravilo za izravnalne težnjedemokracije« (Whitman v Marshall, 1993: 184).
- sovraštvo do države in politike: med ameriško državljansko vojno je v washingtonski bolnišnici služil kot bolničar
- politike sveta cinično pojmoval kot »nesnago, ki plava na vrhu«, medtem ko je delavce in delavke v pesmi *To the States* pozval: "Vsem državam in mestom ZDA, Pokorite se malo, upirajte se, kar se da, Enkrat ubogljivi, enkrat popolnoma zaslužnjeni, Enkrat popolnoma zaslužnjeni, noben narod, država ali mesto tega sveta svoje svobode nazaj ne pridobi." (Whitman, 1983: 7)

ORIS ANARHISTIČNE POLITIČNE MISLI

- **Kaj je anarhizem?**

je socioekonomska, politična teorija in praksa, katere cilj je doseči anarhijo – stanje brez vladarja. Cilja na vzpostavitev družbe, ki bo temeljila na solidarnosti, pravici, enakosti, bratstvu, in v kateri bi bila odpravljena vsa sredstva družbene in državne prisile !!!

Nasprotuje vsem oblikam hierarhije, izkoriščanja in avtoritete in posledično njenima glavnima oblikama: *državi in kapitalizmu*. dominacija in hierarhija, ne zgolj ekonomska eksploatacija in razredni boj

- 17., 18. stoletje: Winstanley in Godwin (delo: *Raziskava o načelih politične pravičnosti (Enquiry Concerning Political Justice)*) začetek (»avtentičnih«) anarhističnih idej
- anarhizem kot politični sistem se razvije v prvi polovici 19. stoletja !

- **Kako razumeti anarhizem?**

- anarhizem ni zgolj politična filozofija (*kako naj bi bilo*), ampak je tudi politična teorija (*kako stvari delujejo*) temu pravimo analitično razlikovanje

- razumeti ga moramo tudi kot ontološko pozicijo in politično prakso!

- anarhizem je potrebno razumeti večplastno!!

Anarhizem kot (John Clark, 1974):

- vizija idealne, neprisilne, neavtoritativne družbe (POL. FILOZOFIJA);
- kritika obstoječe družbe in njenih institucij, ki temelji na omenjeni proti-avtoritativni ideji (POL. TEORIJA);
- pojmovanje človekove narave, ki upravičuje upanje na bistven napredek v smeri približevanja idealu (ONT. POZICIJA);
- strategija doseganje sprememb, vključujoč oblikovanje neprisilnih, neavtoritativnih in decentraliziranih alternativ (POL. PRAKSA).

nasprotovanje avtoritarizmu !! nasprotovanje neupravičeni, vsiljeni avtoriteti, ne kakršnim koli pravilom, pravilom organizacij ipd.; nasprotuje le avtoritarizmu + priznava avtoriteto, a definira kakšna mora biti *avtoriteta* mora biti upravičena, svobodna, nevsiljiva, neobvezna, funkcionalno specifična, temeljiti pa mora na kompetentnosti in soglasju.

nerazumevanje anarhizma (glej zgornji odstavek) anarhizma ni mogoče reducirati na anti-statism, saj anarhizem nikoli ni imel omejene vizije deatizma (zavračanje države) !!!! (etatizem - sistem, v katerem si država lasti monopol odločanja v vsem družbenem življenju), pač pa je vedno nasprotoval vsem oblikam političnega, socialnega in ekonomskega izkoriščanja, ki omejujejo svobodo, enakost in solidarnost.

- Anarhizem nasprotuje vsiljeni avtoriteti in se zavzema za neobvezno avtoriteto (lahko narediš izstop, ne bom spoštoval).

- anarhizem lahko razumemo kot sentiment, ideje

- anarhizem ne sme biti razumljen kot ideologija

- John Clark je mogoče dodal najboljšo definicijo anarhizma. Ne le vizija dobre družbe, ampak je anarhizem tudi specifična teorija, ki nudi kritiko statusa quo tu in sedaj. Anarhizem pomeni specifično razumevanje.

*Danes v številnih anarhističnih krogih in delih najdemo dosti bolj sofisticirano teorijo države. Danes je država tista, ki omogoči proste politične participacije delovanja, vplivanja in je treba državo braniti,

da jo lahko nekoč ukinemo. Država lahko postane še bolj demokratična in bolj nelegitimna. Imamo transnacionalne korporacije, druge centre moči...

Anarhizem se nikoli ni ukvarjal z bojem delo - kapital. Anarhizem naslovi to vprašanje, ampak je gradil svoj politični projekt na drugačnem razumevanju izkoriščanja. Anarhizem je bil sposoben nasloviti tematiko: okoljsko, vprašanje spolne neenakosti,...

*Anarhizem je bil tisti, ki je bil sposoben zaznat položaj številnih staroselskih skupnosti v ZDA,... je bil tisti, ki se je selil okoli sveta. Marx in Engels tega nista zaznala. Marx je razumel položaj staroselcev, kot tiste, ki jih je potrebno preoblikovat,...

*Tekst: Gustav Landau pravi, da država ni nek nabor institucij in države ne morem uničiti s klasičnim uničevanjem stavkov, državo lahko presežem, naredim boljše, če spremenim odnose.

- **Anarhizem: ideologija ali metodologija?**

Anarhizem lahko danes razumemo na eni strani kot ideologijo, na drugi strani pa kot idejo, sentiment, tendenco. Obstaja težava, da iščemo in beremo anarhizem zgolj med samodeklariranimi anarhisti. Težava je ravno v tem. Kaj je z podobnimi avtorji, skupinami, ki so danes v popolnem prekrivanju s koordinatami anarhistične misli. Prav je, da poskušamo anarhizem malo osvežiti, malo odpreti. Imamo dve težavi: tiste, ki danes zavračajo tole in v pretkelosti tiste, ki nikoli niso slišali za to besedo, ampak so popolnoma v skladu s tem (primer tiste zvezne države Wahaka v Mehiki).

- Anarhizem je sklop idej v neprestanem spreminjanju

- Anarhizem je stvar ljudi (citat Kropotkina) anarhizem nikoli ni bil rezultat posameznih anarhističnih „mislecev“, pač pa je vedno bil, je, in bo stvar ljudi: „Anarhizem je bil rojen med ljudmi. Poln življenja in kreativne energije bo ostal le toliko časa, kolikor bo stvar ljudi.“ (Peter Kropotkin)

- Nikoli ni bil zgolj ideja in praksa samooklicanih anarhistov, pač pa so ga velikokrat prakticirali tudi »navadni« ljudje, ne da bi se tega sploh zavedali ali slišali za besedo anarhizem. Po drugi strani pa se številni anarhisti namenoma ne deklarirajo za anarhiste: popolna emancipacija vsebuje tudi emancipacijo do identitete. Anarhizem je fleksibilen sklop idej v neprestanem spreminjanju, ki je odprt za modifikacije v luči novih spoznanj.

- **(Pred)zgodovina anarhizma**

Obstaja težava, ko se podajamo na pot proučevanja anarhizma. Naduto dejanje, da skušam proučevati anarhizem, da je tako težavno, da moramo vedno priznati premoč. Grubarčič pravi, da treba razumeti zgolj kot tendenco,..... Na to pot se moramo vedno podati z določeno mero skepse.

Etimološki izvor: Etimološki izvor besede gre iskati v grški besedi *archos* (lat. vladar, vodja, nadrejeni) s predpono *an* (an, lat. brez), ki pomeni brezvladno družbo oziroma družbo brez oblasti in avtoritete

Irvingu L. Horowitzu: »poskus orisa zgodovine anarhističnemisli je „tvegano“ dejanje, saj je anarhizem po sentiment, ne pa zaključena ideologija«

Andrej Grubačič: »anarhizem je potrebno razumeti zgolj kot tendenco v zgodovini človeške misli in prakse, kot tendenco, ki je ni mogoče zaobseči s splošno teorijo ideologije, saj se njegova vsebina in pojavna oblika spreminja skozi čas.«

- **Budizem in daoizem**

Prva epizoda, kjer lahko najdemo številne primerjave, anarhistične inspiracije in aspiracije, je budizem in daoizem, 6. in 5. stoletje pr. n. št. Najdemo neke nastavke znotraj daoizma v smislu zavračanja sleherne avtoritete, dominacije in hierarhije. Vsak posameznik je pojmovan ne le kot del družbe, pač pa tudi kot del organske narave, kar je značilno tudi za številne sodobne anarhistične struje. Tukaj najdemo neko prvo epizodo. Zаметki, nastavki anarhističnih sentimentov, lahko potegnemo neke paralele. To je le par skupnih točk.

- temelj daoizma je koncept *wu-wei*: če $\alpha \nu \alpha \rho \chi \acute{o} \varsigma$ pomeni odsotnost $\alpha \rho \chi \acute{o} \varsigma$ (vladarja), *wu-wei* pomeni odsotnost *wei*, pri čemer se *wei* nanaša na „umetno aktivnost, ki je v nasprotju z naravnim in spontanim razvojem“
- delovanje v skladu z *wu-wei* zato naravno in pravilno, saj vodi do neprisiljenega in spontanega reda
- libertarni duh daoizma in budizma zavrača vsakršno hierarhijo in dominacijo

- **Antika**

Antike ne gre obravnavati zgolj kot „izvora“ besed anarhija in anarhizem, pač pa tudi kot obdobje prvega resnega – teoretičnega in praktičnega – razmisleka o anarhiji in anarhizmu, tako v pozitivnem kot negativnem smislu (epikurejci, ciniki, stoiki, etc.)

Tudi v antiki najdemo zelo pomembne nastavke in približke k anarhistični tradiciji/poziciji. Na eni strani najdemo v antiki tako pozitivne kot negativne nastavke. Dominantna struja, ki hoče razumet dobro družbo v okviru hierarhične države, ki je zamejena, fiksna, ki izhaja iz neke avtoritete. Potem antipod, ki so skušal razumet družbo drugače, skušal so zasledovat družbo in državo.

- **Herezija svobodnega duha**

elementi anarhistične misli tudi v srednjem veku, v krščanskih gibanjih, na primer pri zgodnjih *husitih*, *taboritih* in *anabaptistih*

- svoje pojmovanje religiozne revolucije razširili na družbeno revolucijo – na uničenje obstoječega reda in njegovo nadomestitev z Božjim kraljestvom na Zemlji
- prvo proto-anarhistično gibanje se pojavi ob koncu 12. stoletja v islamskem delu Španiji
- šele stoletje kasneje ideje prevzamejo pariški intelektualci, zbrani okoli Williama Aurifexa
- gibanje imenovano „herezija svobodnega duha“ je bilo s svojo zahtevo – „Kruha, za božjo voljo!“ – deležna tolikšne popularnosti, da je sčasoma vzniknila praktično v vseh delih Evrope
- krivoverci“ sovražstvo do Cerkve manifestirali z vdori na maše
- zavračali obljube o posmrtnem kraljestvu: zahtevali so raj na Zemlji, tu in zdaj

• čeprav je Cerkev – z množičnimi eksekucijami – „herezijo“ kmalu zatrla, so se ideje „svobodnjakov“ z okrepljenimi trgovskimi stiki naglo širile v druge dežele

• heterogeno gibanje enakomiselnih skupin, katerih sporočilo se je prenašalo ustno:

Bog je bil svoboden in je ustvaril vse stvari za skupno uporabo. . . . Kraja je upravičena. Pojdite v gostišča in zavrnite plačilo. Če bo lastnik od vas zahteval denar, mora biti tepen. . . . Svoboden posameznik ima pravico početi kar mu je volja. Pripadam svobodi narave, zato zadovoljujem vse potrebe moje narave. . . . Spolnost je nebeška radost; nebeška radost ne more biti pregrešna

- ideje so v 14. stoletju dosežejo Veliko Britanijo, kjer so zbudile zanimanje med študenti v Oxfordu, ki skupaj z radikalnimi duhovniki – tako imenovanimi *Hedgerow Priests* – ideje „svobodnega duha“ širijo med berače, vojake, dezertarje, brezposelne in nekvalificirane delavce urbanega podzemlja
- leta 1381 je zvišanje davkov, kot posledica izčrpavajoče vojne s Francijo, sprožilo množičen kmečki upor

• „postopaški duhovnik“ John Ball je upornike bodril s svojo pridigo: *Če vsi izviramo iz istega očeta in iste matere, Adama in Eve, kako lahko gospodje govorijo ali potrdijo, da so bolj gosposki kot mi? Oni so oblečeni v žamet in saten, okrašeni s krznom, medtem ko smo mi odedi v revne cunje. Oni imajo vina, začimbe in odlični kruh, medtem ko imamo mi le rženo žganje, pokvarjen priokus in mrvice. Oni imajo prelepe rezidence in graščine, medtem ko imamo mi le težave in delo. Vendar vse, s čimer si ohranjajo svoj sijaj, prihaja od nas in našega dela. Dobri ljudje, v Angliji se stanje ne bo izboljšalo, vse dokler ne bodo vse stvari v skupni lasti, dokler ne bo odpravljeno razlikovanje med tlačani in plemiči, dokler ne bomo vsi v enakem položaju.*

• anarhizem „svobodnega duha“ je najpopolnejšo obliko – tako v praktični organiziranosti kot teoretski utemeljitvi – dosegel v Angliji, v 17. Stoletju leta 1649 je Gerrard Winstanley začel utopistični eksperiment s preprostim povabilom, da se jim ljudje v zameno za hrano, pijačo in oblačila, pridružijo v skupnosti *St. George's Hill*

• skupnost nikoli ni štela več kot petdeset članov (tako imenovanih *diggerjev*), je njen pomen vseeno neprecenljiv, saj predstavlja začetek utopističnega eksperimentiranja z alternativnimi družbenimi ureditvami

- pomembnost eksperimenta lahko nenazadnje iščemo tudi v dejstvu, da je na osnovi izkušenj, pridobljenih v skupnosti *St. George's Hill*, Winstanley napisal delo *The Law of Freedom (Zakon svobode)*, ki velja za prvo teoretsko utemeljitev anarhizma

Mreža, približek tega kar danes imenujemo alterglobalistično gibanje; religiozno gibanje – nato pa se razširi na popoln politični program + proti ostalim oblikam nadzora, neenakosti.. (nasprotovanje Cerkve).

Tudi druge krščanske sekte. Eden napisal, da najdemo v teh sektah zelo pomembne približke. Gre za anarhistične skupine. So zanimive epizode, kako so vse te sekte poskušale neko religiozno revolucijo, neke cilje k božjim kraljestvom kasneje preseči z zahtevami, da morajo že tudi tu in zdaj biti realizirano to kraljestvo. Bolj zanimiva epizoda je prav herezija svobodnega duha. Prava mreža, ki je nastala naprej v islamskem delu Španije in kasneje se pojavi v Franciji. Zanimiva, ker je bila mreža. Mreža, ki dosega neko skupno delovanje, je sposobna doseči neko skupno identiteto. Herezija je bila v tem pogledu zelo uspešna. Herezija je bila v osnovi religiozno gibanje, ki pa je svoj religiozni program zelo hitro razširila na popoln politični program. Če je nek osnovni cilj herezije bil nasprotovanje odpiranju cerkve, reševanje religije in vzpon dogmatičnosti, ki jo nudi cerkev, potem je herezija svobodnega duha to nasprotovanje razširila tudi proti ostalim oblikovanjem kontroliranja, nadziranja in ostalim oblikam neenakosti. Epizode herezije svobodnega duha so bile vedno zatre. Pojavile so se nova nadaljevanja herezije. John Ball znani duhovnik, ki so bili del herezije.

*Elementi anarhistične misli tudi v srednjem veku, v krščanskih gibanjih, še posebej pa pri Thomasu Müntzerju, ki je svoje pojmovanje religiozne revolucije razširil na družbeno revolucijo – na uničenje obstoječega reda in njegovo nadomestitev z Božjim kraljestvom na Zemlji gibanje imenovano „herezija svobodnega duha“ je bilo s svojo zahtevo – „Kruha, za božjo voljo!“ – deležna tolikšne popularnosti, da je sčasoma vzniknila praktično v vseh delih Evrope.

- **Od anarhije do anarhizma**

vse tisto prej je bila predzgodovina. Zgodovina (na slajdu s puščicami – to si preberi v skripti).

Anarhizem se tako pojavi ob koncu 18. stoletja kot reakcija na razvoj centraliziranih (nacionalnih) držav na eni strani in pospešene industrializacije ter kapitalizma na drugi strani.

- šele s koncem fevdalizma prvi začetki avtentične anarhistične misli – spajanje naraščajočega čuta za individualnost (renesansa) in vere v napredek (razsvetljenstvo)

- anarhistična misel in praksa že med francosko revolucijo, vendar omejena zgolj na sans-culottes in enragés

- začetke avtentičnih anarhističnih idej najdemo v delu Raziskava o načelih politične pravičnosti (Enquiry Concerning Political Justice, 1793) Williama Godwina stoletje kasneje je prvi samooklicani anarhist Pierre-Joseph Proudhon zapisal izjavo: „Anarhija je red!“

- **Sotočje anarhizma**

Kako razumeti anarhizem od 19. stoletja naprej. Anarhizem je najboljšo razumeti kot *sotočje liberalizma in socializma* (Rudolf Rocker). Če je cilj ali svoboda, ali enakost, sotočje anarhizma najdemo svobodo in enakost.

nestrinjanje znotraj socialističnega tabora (anarhizem vs. marksizem) doseže vrhunec na kongresu Prve Internacionale leta 1872: sklep o izključitvi Bakunina, zaradi nestrinjanja izključeni tudi drugi anarhisti in anarhistične organizacije: toda – ali je razkol bolj posledica osebnih razlik (Guerin) ali dejansko lom idejnih tokov (Rocker)?

- **Kako anarhizem ločiti od marksizma** (izpit) !!!

To sta dve različni politični misli, a meje med njima niso tako jasne – resnica je nekje vmes, ker obstajajo pomembne razlike med njima. Marksizem – Marx; anarhizem - Bakunin

Rocker pravi, da so cepitve, ki jih najdemo in nasprotja, da so bile te cepitve bolj pomembne cepitve, kot pa samo boj med 2 osebnostima. Šlo je za boj dveh različnih političnih paradigem, opcij. S tem se ne strinja Gerom, ki pravi, da je šlo za nekompatibilnost in da meje med marksizmom in anarhizmom

niso tako jasne. Resnica je nekje vmes, ker zagotovo obstajajo pomembne razlike med marksistično tradicijo in na drugi strani lahko rečemo, da ne gre spregledati teh popolnoma osebnih razmer, osebnih nestrinjanj. V tekstu najti neke novosti, momente, kjer se anarhizem približuje liberalizmu. Kjer se anarhizem loči od marksizma (morebitno vprašanje: Anarhizem, liberalizem – anarhizem in marsizem, diskontinuiteta).

nestrinjanja znotraj socialističnega tabora dosegla vrhunec na kongresu Prve Internacionale leta 1872: sklep o izključitvi Bakunina, zaradi nestrinjanja izključeni tudi drugi anarhisti in anarhistične organizacije

• Rudolf Rocker:

- šlo za dve različni koncepciji socializma, predvsem pa poti do njega
- Marx in Bakunin sta sicer bila protagonista tega razcepa, vendar pa bi po do tega konflikta prišlo tudi brez njiju
- ne gre za nesoglasje med dvema osebnostnima, pač pa za nasprotovanje med dvema idejnima tokovoma
- tezo zavrača Daniel Guérin: ocenjuje, da je bil razcep med Bakuninom in Marxom večji, kot pa je bilo v resnici idejno razhajanje med anarhizmom in marksizmom
- David Graeber (2004): marksizem mogoče razumeti **kot teoretski ali analitični diskurz o politični strategiji**, anarhizem pa kot **etični diskurz o politični praksi** ⇒ tem pogledu je demarkacijska črta med anarhizmom in marksizmom precej bolj porozna, kot jo riše Rocker.

Ključni vzrok revolucionarnih sprememb

*Na eni strani marksistična tradicija, ki pravi, da bo prišlo do zrušitve kapitalizma zaradi alienacije in eksploatacije

* Ljudje imajo instinkt po svobodi. Želja po končanju zatiranja (kapitalizma) je univerzalna značilnost vseh ljudi, ne glede na njihovo razredno pripadnost.

Na drugi strani bo prišlo do sprememb zaradi ekonomske momenta, ker ljudje želijo živeti v drugačni družbi, ki bo svobodna v vseh pogledih. Do sprememb bo prišlo ne glede na njihovo razredno pripadnost, zato je potrebno razumet akterja političnih sprememb drugače. Politične spremembe so nekaj kar naj bi potekalo spontano. Anarhizem presega to redukcionistično pozicijo.

Ključni akter revolucionarnih sprememb

*Marx: ključni element sprememb je cvet proliteriata / urbano, kvalificirano delavstvo. Revolucija je možna samo tam, kjer predstavlja proletariata pomemben del celotne družbe. Revolucija naj bi potekala od zgoraj navzdol in iz industrializiranega centra proti periferiji.

Bakunin ne razume absolutno nič glede družbenerevolucije... Za njega ekonomski predpogoji ne obstajajo... Moč želje in ne ekonomski predpogoji so temelj njegove družbene revolucije.“

Politične spremembe naj bi potekala od zgoraj navzdol („top-down“) in *centrifugalno* – iz industrializiranega centra proti periferiji.

*Bakunin: proletariata je najmanj revolucionaren element družbe, so preveč integrirani v sistem. Zato je potrebno razumet in računat na deklase elemente družbe, na proliteriata (študenti, brezposelni,...-lumpenproletariata?). Revolucija/spremembe naj bi potekale spontano, od spodaj navzgor in centripetalno - iz periferije proti centru. Ni mogoče govoriti o načrtu revolucije/sprememb.

Vloga znanstvene teorije

*Marx: teorija je ključni element, ki nam da znak/znanje, kdaj so razmere zrele za spremembe in zato svari, da bakuni in anarhisti ne razumejo političnih sprememb, ker nimajo znanja. Teorija je nujna za utemeljitev revolucionarnih sprememb, kakor tudi za razumevanje socioekonomskega razvoja družbe. Družbo vodijo znanstveni zakoni, ki jih lahko tolmačijo le izobraženi posamezniki. Izpostavlja njuno medsebojno nestrinjanje. Teorija je nujna za utemeljitev revolucionarnih sprememb, kakor tudi za razumevanje socioekonomskega razvoja družbe. Revolucija se po Bakuninu ne dela tako, da ljudi učiš, temveč tako, da jih pripelješ do upora in revolucije, ki je že sama po sebi vzgojna. „ Bakunin je človek brez teoretičnega znanja.“

*Bakunin: Za politične spremembe ta znanstvena teorija ni ključna. Same spremembe so dovolj pomemben informativni element, ki prispeva k temu, da se ljudje potem znajdemo in pridobijo potrebno znanje. Marx pogublja delavce, ko jih želi narediti za teoretike, teorija ni potrebna. Teorija ni potrebna. Revolucija se po Bakuninu ne dela tako, da ljudi učiš, temveč tako, da jih pripelješ do upora in sprememb, ki so že sama po sebi vzgojne.

Vloga države

*Marx: močna država je ključna v tem procesu. Država je bila ključno orodje, vzvod za doseganje pravičnosti družbe. Država je nujna pri prehodu v komunizem.

*Bakunin: države ni mogoče uporabiti za revolucionarne spremembe. Država lahko hitro postane element izkoriščanja in je potrebno narediti politične spremembe onkraj države.

Avantgardizem/ vloga političnih strank

*Marx: da se spremembe omogočijo, je potrebna močna organizacija – stranka

Partija nadzoruje proces revolucionarnih sprememb in spremljanje odločitev glede tranzicije v komunizem

*Bakunin: stranka je ostanek preteklosti; potrebno jo je preprečiti, da ne bo nove diktature (nov razred politikov); diktatura proletariata bo vodila do diktature nad proletariatom. Ustanovitev nove politične stranke bi pomenila nov razred (poklicnih) politikov. Avantgardizem partije bo vodil do novega oblastništva. Diktatura proletariata“ bo vodila do „diktature nad proletariatom“. Diktatura in revolucija sta nekompatibilni *per se*.

Zmagovalci v svojih odčitavanjih. Tekma idej nikoli ni bila preveč poštena. Ko mi danes beremo politično zgodovino, predvsem zgodovino političnih idej, moramo upoštevati, da so številne stvari bile izpuščene zaradi tega.

- **Ontologija anarhizma**

Očitki, da anarhizem gradi na utopičnih, naivnih idejah. Anarhizem ni zapadal v esencistično razumevanje človeka, človekova narava delno kontekstualistična. Priznava moment okolja, vpliv okolja na človeka, element zunanjih dejavnikov, ki človeka oblikujejo, ga potisnejo v eno ali drugo smer. Po drugi strani pa človek ne more le zrcaliti okolja. Upor proti okolju? Vplivajo, da je družba elitarna ali egocistična. Drug ekstrem pa je behaviorizem, kjer je človek produkt okolja. Človek je pač prazen. Nekako je potrebno razumeti anarhistično razumevanje človeka, kot moment okolja. Kako okolje vpliva na človeško naravo in ne zapade v to drugo skrajnost. Ni mogoče računati na človeško naravo, ne obstaja nekaj kar bi omogočalo upor proti zunanjim dejavnikom.

Anarhistična koncepcija človeka: NI pred-družbena

NI esencialistična

JE kontekstualistična (priznava moment okolja, širše družbeno okolje + dualistično razumevanje človekove narave)

Ontologija anarhizma: *natura naturata* vs. *natura naturans* (kako stvari so vs. kako bi lahko bile); Ontološka pozicija anarhizma ni naivna apoteoza človeške narave, anarhistična koncepcija človekove narave je (delno) kontekstualistična: anarhizem zavrača behaviorizem kot drugo skrajnost, ki človeka reducira na neke vrste *tabula rasa*.

-Očitki, da anarhizem gradi na povsem utopičnem, poenostavljenem razumevanju človeka

- ontološka percepcija človeka povsem “nerealistična”, oziroma v najboljšem primeru “normativna” ali “preskriptivna”, saj je v dosednji zgodovini človeka in njegovo delovanje prej označevala nesvoboda in nekreativnost, kot pa svobodna in kreativna dejavnost.

- Takšni ugovori neupravičeni, saj definiranje človeka kot svobodnega in kreativnega bitja ne pomeni niti “deskriptivne” niti samo “normativne” obravnave, pač pa prej “ekspresivno” in “potencialno” obravnavo, v smislu, da izpostavlja človekov potencial.

- anarhistična koncepcija človekove narave nikoli ni bila pred-družbena in esencialistična

- prej (delno) kontekstualistična, saj njenih determinant ni iskala zgolj v človekovi esenci, pač pa jo je postavila v širše družbeno in kulturno okolje
- zakaj (delno) kontekstualistična? anarhizem zavrača behaviorizem kot drugo skrajnost, ki človeka reducira na neke vrste *tabula rasa*, ki se zgolj prilagaja vsakokratni družbeni, ekonomski in politični ureditvi
- dialektično razumevanje človekove narave: upošteva družbeno pogojenost človeka, a hkrati išče in potrjuje njeno večno inklinacijo k prostovoljnem odločanju za solidarnost, benevolenco in vzajemno pomoč

- **Kropotkin in vzajemna pomoč**

Lucidna kritika Huyleeyeve, Spencerjeve razlage Darwina.

T. H. Huxley in Herbert Spencer celotno življenje zreducirata na goli boj za obstanek

- Kropotkin za zakon narave proglasi zakon kooperacije in vzajemne pomoči
- vzajemno pomoč je mogoče smatrati za naravni zakon vsaj toliko kot medsebojni boj, ob tem da je vzajemna pomoč mnogo bolj pomemben dejavnik progresivne evolucije posameznih vrst
- v boju za življenje vzajemna pomoč pravilo znotraj najbolj uspešnih vrst, podkrepi z vrsto najrazličnejših empiričnih podatkov
- Kropotkin opozori, da je boj za preživetje v prvi vrsti boj proti neugodnim ali celo sovražnim okoliščinam, ne pa boj med osebki iste vrste „*Trdimo, da je v vseh pogojih vzajemna pomoč največja prednost v boju za preživetje. Živalske vrste, ki jo prostovoljno ali pod prisilo opustijo, so obsojene na propad, medtem ko imajo največje možnosti za preživetje in nadaljnji razvoj živali, ki se znajo najbolje dopolnjevati.*“

- „darwinistični fundamentalisti“ poudarjajo, da boj med osebki iste vrste vodi do preživetja najuspešnejših

- Kropotkin identificira kot temeljno enoto boja posamezno živalsko vrsto kot celoto; pri tem so najuspešnejše in najbolj uspevajo tiste, znotraj katerih je stopnja sodelovanja in pomoči med posameznimi osebki največja

„*Živalske vrste, znotraj katerih se je na eni strani medsebojni boj zreduciral na najnižjo stopnjo, na drugi pa se je praksa vzajemne pomoči najbolj razvila, so najštevilčnejše, najuspešnejše in najbolj odprte za nadaljnji razvoj. Medsebojno varstvo, ki je v tem primeru doseženo, možnost, da se doseže visoka starost in akumulira izkustvo, višja intelektualna razvitost in pridobivanje družbenih navad, zagotavljajo ohranitev vrste, njeno širjenje in nadaljnjo napredno evolucijo. Nedružbene vrste so, nasprotno, obsojene na propad.*“

- vzajemna pomoč znotraj posameznih živalskih vrst je torej glavni dejavnik evolucije
- zaključek ima revolucionarne konsekvence, saj sledi, da je (biološki in socialni) napredek (tudi znotraj družbe) mogoče dosežati le s prakso vzajemne pomoči in kooperacije, nikakor pa ne s silo in prisilo
- po Kropotkinu je te prvobitne instinkte mogoče znova obuditi k življenju na dva načina:
  - a) z ustreznimi sredstvi ekonomske organizacije, ki temelji na kooperativni podlagi, in
  - b) z novim pristopom k moralnim sistemom, ki bi morali izvirati iz načela „vzajemne pomoči“

Kropotkin govori, če že govorimo o boju v naravi, govorit o boju med posameznimi vrstami. V tem primeru so tiste vrste, kjer je pomoč bolj uspešna, bolj prilagodljiva, in tiste vrste, kjer vzajemne pomoči ni in tiste vrste bi propadle. Kropotkin nudi poziv, da ne samo razumet naravo tam zunaj, ampak tudi družbo z drugačne perspektive.

Zakon narave = zakon sodelovanja, vzajemne pomoči, solidarnosti, prilagoditve. kaj bi bilo, če bi bila družba organizirana na tej ideji?

Vzajemna pomoč je pomemben evlucijski faktor (tako kot medsebojni boj – boj za preživetje – tisti, ki vzajemno pomoč opustijo, tiste vrste so bolj izpostavljene izumrtju). Kjer je vzajemna pomoč bolj razvita, tiste vrste ne propadejo hitro, so bolj uspešne.

Konec 1968 prespraševanje. Demokracija kot jo poznamo, bi morala bit omejena. Ne sme prihajat do prevelikih zahtev držbe. Druga stvar, kako bi mi razumeli politično skupnost, če bi izhajali iz drugačne pozicije? Kaj bi bilo, če bi glavna pozicija bila drugačna? Kaj, če bi bila ta od kropotkina. Kako bi bilo to?

Današnja razlaga družbene organizacije temelji na piramidalni strukturi vladajo najboljši, drugi jim občasno dajejo legitimiteto. Kaj bi bilo, če tega koncepta ne bi poznali?

- **Kontradiktornost anarhizma** možnost prilagoditve, dinamike (dokaži na izpitu).
Ontološka pozicija: poudarja človekov potencial, ni poenostavljena, naivna analiza človekove narave, je kontekstualistična (ne pred-družbena, esencialistična) dialektično razumevanje človeka in narave.
- **Nerazumevanje anarhizma**
  - amorfnost, kontradiktornost, nastavki za liberalizem, socializem
  - Graeber: »Klasiki anarhizma prikazani kot agitatorji, pamfletisti in moralisti in ne relevantni teoretiki.«
  - pogovori o anarhizmu, prav tako pa tudi različne koncepcije anarhizma znotraj sodobne politične teorije, vse prevečkrat povezane z nerazumevanjem ter pristranskimi sodbami
- **Anarhizem in država**
  - država včasih: nelegitimna institucija
  - država danes: delno odobravanje, nudi možnost participacije, zaščita.

Landaver: vsi aspekti družbenega življenja, ne samo država, svet lahko spreminjamo od znotraj navzven = stanje, odnos med ljudmi.

- Konservativna sila, ki avtorizira, regulira in organizira zanikanje in omejevanje napredka, oziroma ga uporablja v svojo korist/ korist elite.

*država percepirana kot konservativna sila, ki avtorizira, regulira in organizira zanikanje in omejevanje napredka (vključno s širjenjem svobode), ali pa ga uporablja v svojo korist in v korist privilegiranega razreda. Anarhizem presega negativno „fetišizacijo“ države: ne gre zgolj za anti-statizem. Anarhizem zastavlja širše in pomembnejše vprašanje, ne zgolj vprašanje razrednega antagonizma, pač pa hierarhije in dominacije kot take. Država kot „stanje, odnos med ljudmi“ (Landauer), ki ga mora čim prej nasloviti, ne pa ga zaradi svoje teoretske čistosti ali ontološke načelnosti zavračati. Svobodne družbe ni mogoče doseči z zamenjavo stare ureditve z novo, pač pa jo le s širjenjem sfer svobode do te mere, da končno prevladajo celotnemu družbenemu življenju gradi na predpostavki o zmožnosti slehernega posameznika, da s svojimi – še tako majhnimi – gestami že tu in zdaj spreminja in soustvarja svet.

•država ne temelji na družbeni pogodbi, kot poudarjajo mnogi “liberalni teologi”, pač pa na družbenem konfliktu

• Harold Barclay (*People Without Government: An Anthropology of Anarchy*, 1989): anarhije niso le utopične želje, pač pa nujna in celo pravilo človeške zgodovine, zlasti če upoštevamo, da je *homo sapiens* z istimi intelektualnimi in kognitivnimi sposobnostmi kar 99 % svoje zgodovine živel v egalitarnih družbenih ureditvah brez vlad in držav: “Anarhija ni v nobenem pogledu nenavadna; je popolnoma običajna oblika politične skupnosti oziroma politične organizacije. Ne samo, da je običajna, pač pa je verjetno najstarejša oblika politične skupnosti in tista, ki je najbolj zaznamovala človeško zgodovino.”

- anarhizem presega negativno „fetišizacijo“ države: ne gre zgolj za anti-statizem
- anarhizem svojo referenčno točko postavi v koncept dominacije, ki detektira oziroma vključuje tudi eksploatacijo, ki pa nima nujno ekonomskega pomena – e.g., dominacijo moških nad ženskami, dominacijo birokracije ali tehnokracije nad delavci

- anarhizem zastavlja širše in pomembnejše vprašanje, ne zgolj vprašanje razrednega antagonizma, pač pa hierarhije in dominacije kot take
- revolucija namreč po oceni Gustava Landauerja “zadeva vse aspekte človekovega življenja; ne zgolj državo, razredno strukturo, industrijo in trgovino, umetnost, izobraževanje. . . . Pot k novi, boljši družbeni ureditvi vodi po temni in usodni cesti naših nagonov ter terra abscondita naše duše. Svet lahko oblikujemo le od znotraj navzven.”
- prav tako spremenil percepcijo države
- država kot „stanje, odnos med ljudmi“ (Landauer), ki ga mora čim prej nasloviti, ne pa ga zaradi svoje teoretske čistosti ali ontološke načelnosti zavračati
- Gustav Landauer (*Schwache Staatsmänner, schwächeres Volk!*, 1910) zagovarjal mnenje, da država ni nekaj, kar bi se dalo uničiti z revolucijo ⇒ svobodne družbe ni mogoče doseči z zamenjavo stare ureditve z novo, pač pa jo le s širjenjem sfer svobode do te mere, da končno prevladajo celotnemu družbenemu življenju: “Lahko prevrnemo mizo in razbijemo okensko steklo; vendar so vsi, ki smatrajo državo za takšno stvar . . . , da jo lahko z razbitjem tudi že uničimo, domišljavi gobeždači [Wortemacher] in naivni častilci besed [Wortanbeter]. Država je odnos med človeškimi bitji, način kako se ljudje obnašajo drug do drugega; in uničimo jo lahko z novimi odnosi, z drugačnim obnašanjem do drugih. . . . [M]i smo država – in bomo vse dokler se ne spremenimo, vse dokler ne ustvarimo institucij, ki konstituira pravo skupnost in družbo človeških bitij.”

- **Anarhizem in avtoriteta**

ne nasprotuje avtoriteti *per se* - torej tehnični kompetentnosti in ekspertnemu znanju, pač pa vsiljeni, nepravilni avtoriteti (avtoritizmu). Avtoriteta mora biti upravičena, svobodna, nevsiljena, neobvezna, funkcionalno specifična, temeljiti pa mora na kompetentnosti in soglasju. Če za obstoječe avtoritetne strukture ni mogoče najti opravičila, so te strukture nelegitimne, in jih je zatorej treba odpraviti, da se širi obseg človekove svobode (preizpraševanje!).

Strukture avtoritete, hierarhije in dominacije iskati, identificirati, ter nato izzvati v vseh aspektih življenja; če zanje ni mogoče najti opravičila, so te strukture nelegitimne, in jih je zatorej treba odpraviti, da se širi obseg človekove svobode

Preizpraševanju podvrže tudi vse institucije, ki se na prvi pogled zdijo nevtralne, neodvisne, pa tudi institucije, ki so v preteklosti morebiti bile celo koristne in smotrne

- **Anarhizem in politična moč**

Politična moč: je nadmoč, ki izvira v dominaciji, potrebno jo je odstraniti; išče jo zgolj znotraj države, represija ozko razumevanje, ne zajame produktivne moči.

anarhizma nikoli ni označevala kratkovidna kritika moči, saj je bil sposoben zaznati in naslavljati dominacijo (nad-moč) kot tisto koncepcijo moči, ki jo je potrebno in možno odstraniti; kljub temu zahteve po odpravi monopolov moči, občasno vodile v teoretski purizem, ki je onemogočal poglobljeno obravnavo in refleksijo politične moči kot nujnosti političnega boja in stvarnosti sleherne anarhistične politične skupnosti prihodnosti s hibridizacijo in inkorporiranjem postrukturalizma anarhizem danes sposoben detektirati tudi mikro-tehnologije moči ne le znotraj, pač pa tudi in predvsem onkraj države anarhizem mora po Mayu še naprej širiti obseg svoje kritike onkraj države in kapitalizma, posledično tudi mesta politične kontestacije, pri tem pa končno nasloviti tudi vprašanje revolucionarne moči.

- anarhizma nikoli ni označevala kratkovidna kritika moči, saj je bil sposoben zaznati in naslavljati dominacijo (nad-moč) kot tisto koncepcijo moči, ki jo je potrebno in možno odstraniti
- kljub temu zahteve po odpravi monopolov moči, občasno vodile v teoretski purizem, ki je onemogočal poglobljeno obravnavo in refleksijo politične moči kot nujnosti političnega boja in stvarnosti sleherne anarhistične politične skupnosti prihodnosti
- Uri Gordonu (*Anarchy Alive!*, 2007) loči:
  - moč-za (*power-to*), ki jo lahko enačimo s političnimi resursi oziroma osnovno

- sposobnostjo spreminjati realnost;
  - moč-nad (*power-over*), ki pomeni uporabo moči-za za dominacijo v hierarhičnih in prisilnih situacijah;
  - moč-z (*power-with*), ki pomeni uporabo moči-za pri neprisilnem vplivanju in pobudah med enakopravnimi posamezniki.
- Todd May (*The Political Philosophy of Poststructuralist Anarchism*, 1989): ozko razumevanje moči kot represivne in nikoli produktivne sploh edina senčna stran anarhistične politične filozofije
  - simplifikacija obravnave se ne nanaša samo na njeno percepcijo, pač pa tudi na njeno lokalizacijo anarhizem v preteklosti pogosto prevzemal deterministično in redukcionistično percepcijo moči, ki jo je lociral praviloma zgolj znotraj države
  - anarhizem danes sposoben detektirati tudi mikro-tehnologije moči ne le znotraj, pač pa tudi in predvsem onkraj države
  - anarhizem mora po Mayu še naprej širiti obseg svoje kritike onkraj države in kapitalizma, posledično tudi mesta politične kontestacije, pri tem pa končno nasloviti tudi vprašanje revolucionarne moči: “Medtem ko imajo [anarhisti] dvo-delno razdelavo: moč (slabo) vs narava (dobro), imam jaz štiri-delno: kreativna moč/ represivna moč in dobro/slabo. Kreativne moči tako ne razumem nujno kot dobro, kakor tudi represivne moči ne razumem nujno kot slabo. Vse je odvisno od tega, kaj se kreira ali zatira.”

- **Anarhizem in demokracija**

Demokracija: praxis = svobodno, kreativna dejavnost

= stvar svobode (NI način produkcije, konzumacije)

zavračanje predstavništva (homogenizirajoč in razdvajajoč koncept) – dokaz demokracije: pasivna volila pravica

direktna demokracija!

v aktualnih razpravah o demokraciji mogoče detektirati dva glavna načina njene obravnave:

1. kot besedo, katere rojstvo gre iskati v antični Grčiji;

2. ter kot egalitarne odločevalske procedure in vsakodnevne prakse, katere so v Antiki postopoma pričeli označevati kot “demokratske”.

Demokracije ni mogoče omejevati zgolj na sfero politike (dosežek 18. stoletja), pač pa mora ta nujno vključevati celotno družbeno in ekonomsko življenje. Demokracija interpretirana kot *praxis* – kot svobodna in kreativna dejavnost v vsakdanjem življenju – in ne kot prefabriciran institucionalni design. Anarhizem zavrača formo predstavniške demokracije, saj glasovanja z večino niso le inherentno opresivna anomalija, ki vodi do tiranije večine, pač pa tudi (paradoksalno) nadvse razdvajajoč in hkrati homogenizirajoč institut, ki rezultira v nestabilnih in enodimenzionalnih družbah.

- hegemonika predstava demokracije prevzela zgolj besedo, a hkrati zavrnila njeno vsebino
- demokracije ni mogoče omejevati zgolj na sfero politike (dosežek 18. stoletja), pač pa mora ta nujno vključevati celotno družbeno in ekonomsko življenje
- demokracija ni stvar “politične agorafobije” (Dupuis-Deri) in izključevanja, ki označuje in je hkrati rezultat predstavniške demokracije znotraj držav, pač pa stvar vključevanja in prakse znotraj transkulturnih skupnosti.
- demokracija interpretirana kot *praxis* – kot svobodna in kreativna dejavnost v vsakdanjem življenju – in ne kot prefabriciran institucionalni design
- demokracija ni stvar določenega načina produkcije in konsumpcije, pač pa je v prvi vrsti stvar svobode
- anarhizem zavrača formo predstavniške demokracije

glasovanja z večino ne le inherentno opresivna anomalija, ki vodi do tiranije večine, pač pa tudi (paradoksalno) nadvse razdvajajoč in hkrati homogenizirajoč institut, ki rezultira v nestabilnih in enodimenzionalnih družbah

- če je znotraj predstavniške demokracije glavna manifestacija oziroma dokaz demokratsčnosti (pasivno) glasovanje oziroma izbira med že ponujenimi opcijami, potem znotraj anarhizma

“demokracija na steroidih” pomeni aktivno (so)oblikovanje teh opcij

- David Graeber (*Possibilities*, 2007): predstavniška demokracija v vseh svojih izpeljankah velika redkost v zgodovini politične skupnosti, saj temelji na dveh predpogojih, ki pa le redko sovpadata:
  1. prepričanju, da morajo ljudje imeti enak glas pri sprejemanju skupnih odločitev;
  2. prisotnosti aparata prisile, ki je sposoben te odločitve implementirati in zagotavljati njihovo spoštovanje
- v zgodovini redka obdobja, ko sta sočasno obstajala oba predpogoja:
  - znotraj egalitarnih skupnosti tovrstni sistemi prisile percipirani kot nepotrebne in nesmiselne anomalije;
  - v entitetah z izoblikovanimi mehanizmi kontrole in prisile pa politične elite in oblastniki sploh niso imeli predstave in potrebe, da zasledujejo in realizirajo ljudsko voljo.

Eden izmed presežkov je bilo razumevanje demokracije. Lahko rečemo, da znotraj družboslovja najdemo dva pristopa k vprašanju demokracije. Gre za to besedo, ki jo najdemo in kasneje začne označevati določene politične procese in skupnosti; gre ga razumeti kot neke ločevalske prakse. Kar je pomembno izpostaviti, ta hegemonika, klasična razlaga demokracije danes je prevzela zgolj besedo, v osnovi pa je popolnoma zavrnila pojem demokracije. Anarhizem: demokracija ni stvar politične arene; demokracijo je potrebno nujno razširiti tudi na družbo in ekonomijo. Znotraj anarhizma je demokracija razumljena bolj kompleksno. Ni samo stvar strankarske, politične arene, ampak gre za neko prakso tam zunaj. Koncept praksisa pomeni svobodno kreativno dejavnost. Anarhizem v svoji razdelavi demokracije poudarja ravno to, da manjka v aktualnih in preteklih obravnavah demokracije, prakse. Ne gole prakse, mapak prakse kot filozofskega koncepta.

Po eni strani predstavniška demokracija homogenizira družbo, po drugi strani pa jo razdvaja.

Skok v 20. stoletje: gibanje za državljanske pravice predstavljena kot neka zadeva. Občasno je zdrsnilo nazaj. Skupina SNIC (?), skušal je realizirati idejo participitarne demokracije. Ideja: ali je demokracija bolj pomembna v smislu kvalitete, ali da smo učinkoviti. SNIC je v neki točki zapadel, da so sprejeli klasične oblike glasovanja z večino (zreduciralo manjšine: ženske,... kot neke elemente, ki rezultirajo v tem, da je organizacija v stagnaciji). To je tista dilema, ki se vedno pojavlja. To je nekaj kar spregledamo in je osnova našega: vprašanje demokracije in kako jo koncipirati v 21. stoletju. Anarhizem poudarja, da demokracija ni zgolj občasna prepustitev oz. občasno glasovanje ljudi za določene opcije, ampak pomeni demokracija sama vključevanje ljudi v opcije v katerih se bo odločalo.

- **Nerazumevanje anarhizma**

Prva zadeva je težava pri razumevanju anarhizma. Ena izmed težav, ki otežuje jasno obravnavo anarhizma je večdimenzionalnost anarhizma. John Clark je dejal, da je anarhizem več stvari hkrati. Znotraj anarhizma lahko najdemo obravnavo idealne družbene ureditve. Na drugi strani lahko najdemo kritiko statusa quo. Najdemo lahko specifično obravnavo človeka. Specifičen pristop k politični praksi.

Anarhizem nikoli ni bil zelo fiksna zadeva, vseskozi je bil v nekem spreminjanju, kar rezultira, da je tudi danes anarhizem zelo kompleksen in pogosto kontradiktoren. Kontradiktornost je velika prednost, ker omogoča prilagodljivost anarhizma. Vedno znova je bil sposoben nuditi določene odgovore. Kontradiktornost rezultirala v tem, da so številne ideološke prakse zavračale anarhizem kot nek tok, ki ni močan.

Anarhizem nikoli ni bil stvar tistih, ki bi nosili to identiteto. Anarhizem lahko razumemo kot ideologijo, na drugi strani pa ga lahko razumemo kot metodologijo. Njegovo zgodovino lahko vlečemo vse nazaj, ki niso nosile identitete. Kot politična opcija se oblikuje sredi 19. stoletja.

Tudi tisti, ki so bili del anarhistične tradicije, so pogosto zavračali to identiteto. Zato lahko rečemo, da zadnji poudarek prispeva k temu, da je obravnavo anarhizma zelo težavna.

Številni avtorji pravijo, da je anarhizem nudil popolnoma naivno in poenostavljeno razlago človeka. Nudil je optimistično, ne da bi zanikal vpliv okolja. Vedno znova so poudarjali sposobnost za nekaj dobrega, za kreacijo. Anarhizem je poudarjal potencial človeka.

Anarhizem ni nudil neke poenostavljene razlage. Poudarjal in zaznaval pa je pomen okolja, ki ne samo, da lahko pokvari človeka (sili v neke pogubne procese), z drugačnimi družbenimi in ekonomskimi odnosi lahko spodbuja neko vedenje. Najbolj primerna oznaka za anarhistično razumevanje človeške narave je neko dialektično razumevanje.

Anarhizem poudarja, da je še nekaj na kar lahko računamo. Človek ni samo neka zrcalna slika okolja.

O (ne)razumevanju anarhizma

amorfnost in kontradiktornost

- pogovori o anarhizmu, prav tako pa tudi različne koncepcije anarhizma znotraj sodobne politične teorije, vse prevečkrat povezane z nerazumevanjem ter pristranskimi sodbami
- David Graeber: "klasiki" anarhizma prikazani kot agitatorji, pamfletisti in moralisti in ne kot relevantni teoretiki in filozofi
- Murray Bookchin vidi vrednost anarhizma v dejstvu „da je anarhizem praktično sam načel ekološko problematiko, feministično problematiko, komunalne zadeve, probleme samoorganiziranja, vprašanje razpoložljivih konceptov samoupravljanja; torej teme, ki so danes v ospredju znamenitega ‚socialnega vprašanja‘. Ta vprašanja je načel iz svoje substance kot teorija in praksa, ki je usmerjena proti hierarhiji in dominaciji. . . . Danes anarhistične teorije ne vsebujejo mistične vrnitve k ‚naravnemu človeku‘, nezrelega antistatizma, zavračanje potrebe po organiziranju, nasilja in terorizma kot vizijo direktne akcije, nespametnega zavračanja sofisticirane in izdelane teorije . . .“

Bogata zgodovina anarhistične politične misli, tudi genialnost v smislu progresivnosti in zelo hitre iznajdbe rešitev. Rudi Rizman pravi, da je anarhizem najbolj okradena politična filozofija. Danes lahko najdemo nastavke znotraj liberalizma, marksizma,...bil je tisti, ki je nudil in naslavljal ta vprašanja.

Anarhizem je bil sposoben prvi nasloviti ta vprašanja, ker se ni ukvarjal s klasičnim bojem delo kapital.

Citat: Bukčin: Danes anarhistične teorije ne vsebujejo mistične, vrnitve k »naravnemu človeku«, nezrelega antistatizma, zavračanje potrebe po organiziranju, nasilja in terorizma kot vizijo direktne akcije, nespametnega zavračanja sofisticirane in izdelane teorije....«

Ta interpretacija anarhizma je parcialna. Anarhizem se ni ukvarjal zgolj z državo, ampak je ponujal širšo kritiko. Te nesporazume je potrebno bolj natančno nasloviti. Država kot institucija, ki jo je potrebno preseči. Kmalu pa najdemo znotraj anarhizma bolj previdno teorijo države.

Ena izmed pomembnih stvari je poudarek na družbi. Ko anarhizem nudi kritiko države, ne nudi hkrati kritiko vseh drugih oblik organizacije. Anarhizem rešuje tudi druge oblike skupinskega združevanja, delovanja. Sodobne, moderne antropološke študije potrujejo študije anarhistov: država je kratka epizoda v naši zgodovini naše vrste in druge oblike delovanja niso neka novost; anarhije oz. politične skupnosti so bile organizirane onkraj države. Anarhizem zagotovo nudi kritiko države, ampak anarhizem nudi moštvo drugih kritik in presprašuje tudi druge institucije in zato je prav, da skušamo anarhizem rešiti poslošenega in ozkega razumevanja. Antistatizem nikoli ni bil glavna značilnost anarhizma; če je nudil kritiko države, je skušal državo razumeti na drugačen način.

Gustav Landauer je zelo hitro zaključil, da država ni nekaj, kar je tam zunaj, ampak je država nek družben odnos, ki živi v nas. Ne živimo mi v državi, ampak država živi v nas. Da presežemo državo, moramo preseči naivno razumevanje države. Citat, kjer pravi, da lahko prevrnemo mizo in....da državo smatramo kot neko stvar,...uničimo... država je odnos med človeškimi bitji, uničimo jo lahko z drugačnimi odnosi... Mi smo država in smo ostali dokler se ne spremenimo. Že spet isti poudarek: onkraj države v družbo, skupnost.

Koncept avtoritete: zmotne predstave. **Anarhizem je nasprotoval specifični avtoriteti, tej vsiljeni avtoritete in avtoritarizmu.**

Prespraševanje institucij, ki se nam zdijo nevtralne, nepomembne. Anarhizem pravi, da je treba prespraševati institucije, ki so bile nek doprinos. To je v skladu s fluidnim značajem anarhizma, da je treba družbo vseskozi prespraševati. V tem primeru moramo te institucije spremeniti in preseči.

Bolj pomembna zadeva, vprašanje politične moči. Anarhizem nikoli ni imel kratkovidne razlage politične moči. Anarhizem je občasno zapadel v nek purizem. Neka zelo ortodoksna pozicija: zaradi želje po izgradnji novih političnih skupnosti, je številne koncepte razumela kot ostanke politične skupnosti. Rezultiralo v tem: da je anarhizem politično razumel kot moč, nadmoč, moč ki rezultira v dominaciji. Vidimo, da obstajajo tudi druge oblike moči, ki so stalnice: Uri Gordon: piše, da lahko govorimo ne samo o klasični nadmoči, dominaciji. Govorimo lahko o moči-za in seveda potem lahko to moč ohranjamo na različne načine: moč nad; isto lahko naredimo drugače: moč-za lahko uporabimo za neko skupno delovanje.

Delno je bil problem, da je moč iskal zgolj znotraj države. Obstajajo tudi druge instance, kjer lahko najdemo to zlorabo moči oz. nadmoč. Kaj je rešitev iz te zagate? Dobro poudarjat in podčrtat, da je anarhizem danes sposoben nekako zaznat te druge mikrotehnologije dominacije in moči ne samo znotraj države: poskuša moč razumet v vsej kompleksnosti. Danes lahko rečemo, da je anarhizem bil sposoben naredit korak naprej; povzema ga zaključek: moč ni nekaj slabega, tudi neko represivno moč ni treba razumeti kot slabo in dobro moč za nekaj dobrega (?).